

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM EMBERTANI INTÉZETE, SZEGED

Tanszékvezető: Dr. Lipták Pál docens

A FEHÉRTÓ-A AVARKORI TEMETŐ EMBERTANI ELEMZÉSE

/Doktori értekezés/

Összeállította:

Vámos Károly

S z e g e d

1 9 6 6

Diss. B 622

Tartalomjegyzék

I. Az avarokról általában	Oldal
1/ Az avarok eredete, megjelenésük a Kárpátmedencében, társadalmuk szerkeze- teze.....	1
2/ Az avarok életének néhány sajátossága.....	3
3/ Az avarok temetkezése.....	5
4/ Az avarok hitvilága.....	5
5/ Az avarok temetkezésének általános jellemzése régészeti szempontból.....	11
II. A fehértói temető jellemzése	
1/ Az ásatás körülményei.....	13
2/ A temető leírása.....	13
3/ A fehértói temető régészeti mellékleteinek jellemzése.....	15
4/ Az anyag feldolgozásának és kiértékelésének módszere.....	16
5/ A temető csontvázanyagának megoszlása nemek és korcsoportok, valamint megtartási állapot szerint.....	17
6/ Kopcnyméreteket, indexek, morfológiai jellegek és termet értékelése.....	19
7/ A vizsgált jellegek összehasonlítása más hazai adatokkal.....	27
8/ A temető tipológiája.....	32
III. Az avarok antropológiai kutatásának történeti áttekintése.....	36

I. Az avarokról általában

1. Az avarok eredete, megjelenésük a Kárpát-medencében, társadalmuk szerkezete

"Az árpádkori magyarság, - melyből kinőtt népünk - két ágból fonódott össze: az egyik a honfoglaló magyarok keletről jött népek, a másik az itt talált avar - szláv - bolgár őslakosság" /10/.

A Kárpátmedencében a magyarok előtt a leghosszabb ideig az avarok uralkodtak. Eredetük még nem teljesen tisztázott. Az irodalom eredetükre vonatkozóan több felfogást ismer:

- 1/ Korábban a z s u a n - z s u a n o k leszármazottjainak tekintették az avarokat, akik az eurázsiai steppeövezetben nyugatra vándoroltak.
- 2/ A másik felfogás szerint a f e h é r h u n o k k a l , a heftalidák u a r - x y o n népével azonosíthatók. /6/

László Gyula, Czegléd Károly nyomán /10/ a Perzsia északi határán élő fehér hunok két leszármazott törzsével a v a r és h u n n i törzsekkel hozza kapcsolatba eredetüket, s így a fentebb említett második felfogás látszik valószínűbbnek.

Annyi bizonyos, hogy az avarok i.u. az 550-es években tűntek fel a Volgánál - Türk kazárok űzték ki őket szállásaikról. Kárpátmedencei honfoglalásuk i.u. 568-ban volt. Ekkor szövetséget kötnek a bizánciakkal. A gepidák elleni győzelem nyitotta meg az utat az avarok előtt a Duna - medence felé. Összefoglalva: "Azt a messze keletről elindult néphullámot, amely az i.u. VI. században nyugat felé haladtában végig söpörte Eurázsia nagy részét, s magával sodortán az útjába akadt népek tarka tömegeit, végül a Kárpátok és Alpok gyűrűje övezte termékeny sík területen ülepedett meg, - általában avar összefoglaló néven ismeri a történelem és a régészet" /2/.

Az avar birodalom különböző kulturájú, ethnikumú és antropológiai összetételű népcsoport volt. Szláv nevük: "obri" volt, ami óriást jelent. A név jelentését természetükkel szokták kapcso-

latba hozni. Az avar birodalom az i.u. a VI. század végén - uralmuk első periódusában - virágzott, Bécestől a Don folyóig terjedt. Uralkodójuk a kagán volt. Legkiemelkedőbb kagán egyéniség Baján volt. A történelem is csak Baján nevét jegyezte fel. Egyénisége Attila fejedelem szerepéhez hasonlítható.

Az avar társadalom szerkezetét lépcsőzetes felépítés jellemzi:

a két kagán, utána következett hatalom tekintetében
a fejedelem, majd
az aranykardos vezérek és végül,
az ezüst sisakos vezérek.

Az avaroknak ez a vezető rétege - a sirleletek alapján - a társadalomnak mintegy 10 %-át tette ki. Magányos sírokba temették őket.

Az alattvalóikat kizsákmányolták: termés és állatadót formájában, sőt a frank krónika szerint asszonyaikat is a rendelkezésükre kellett bocsátaniuk.

A fénykorát élő avar birodalom támadást indított a bizánciak ellen, akik akkor hadat viseltek a perzsák ellen. Azonban a szlávokkal, bolgárokkal, gepidákkal megerősített hadsereg /flotta és szárazföldi egyaránt/ i.u. 626-ban Konstantinápolynál vereséget szenvedett. Ezzel megkezdődött a birodalom hanyatlása, amit a kagán halála utáni trónviszály még siettetett. Az i.u. 678-ban megalakult Bolgár állam pedig teljesen lehetetlenné tette a bizánciakkal való érintkezést.

I.u. 679-től számítja a régészet az avarkor második szakaszát. Korjelzője a griffes-indás bronzöntéssel készült övveretek feltűnése.

I.u. 791-ben a frank birodalom támadást indított az avarok ellen. Az avarok a frank és bolgár seregek szorításába kerülve vereséget szenvedtek és ezzel az utolsó nagy európai nomád birodalom is összeomlott.

A honfoglaló magyarság az avarokat és a szlávokat találta e területen, akiknek kulturája később beleolvadt a magyarság keletről hozott kulturájába. A magyarsággal az avarok nem keveredtek. Ismeretesek ugyan avar temetőben magyar sírok

/Győr, Visznek/, de ezek mint kivételek szerepelnek és az avar szállásterületek határán voltak /9/.

Az avarok elhelyezkedése a Kárpátmedencében az eddigi feltárások alapján a következő lehetett:

törzshelyük a Kiskunság, - Fehér-, Tolna-, Baranya-megye, Nyugat-Magyarország és a Balaton északi szegélye.

Jellemző, hogy az Alföld északi peremét /a Tisza környékétől Pozsonyig/, valamint a Budapest - Székesfehérvár - Győr háromszöget lakatlanul hagyták. Ezzel szemben a honfoglaló magyarság legfontosabb szállás és településhelyei éppen az utóbb említett területek voltak.

Később a kunok és az avarság által lakott területeket foglalták el. Szeged és környéke is a legerősebben lakott avar szállásterületek közé tartozott.

2. Az avarok életének néhány sajátossága

Nagy szerepet játszott életükben az állattenyésztés. Főleg lovakat, juhokat és szarvasmarhákat tenyésztettek. Állattenyésztésüket a rideg állattartás jellemezte, az istállózat, takarmányozást nem ismerték. Jellemző állataikat a sírokban talált állatcsontmellékletek alapján ismerjük. Sajnos az állatcsontanyag jó részét nem gyűjtötték össze, másrészt a megmentett anyag egy része még feldolgozatlan. Általánosságban annyit megállapíthatunk, hogy az avarok lovaikat halottaik mellé egészben temették, a magyarokkal ellentétben, akik lovaikat megnyuzottan és részlegesen temették halottaik mellé.

Hogy földműveléssel is foglalkoztak, azt a sírokban talált földművelési eszközök, - például a sarló - bizonyítják.

Az avarok a sarlót a halott hasára fektették, ugyan úgy,

mint később a magyarok is. Ez a szokás már Dél - Oroszországban is honos volt. A halászat emlékét néhány Szeged-környéki temetőből előkerült halcsont őrzi. Az avarok kultúrájának ránkmaradt remekei az állatesontokból készített használati tárgyak, mint a tüttartó, orsókarika, stb. Ez arra utal, hogy az avarok életében fontos szerepet játszott a csont, ami érthető, hiszen állattenyésztő nép volt, s könnyen hozzájutottak.

Másik fontos anyag a vas, mely szintén szerepet játszott az avarok életében. A vasat valószínűleg az általuk megszállott ausztriai bányákból nyerték. Használták a bronzot is, és az ehhez szükséges rézet is maguk bányászták.

Az avar ötvösmunka remekeit is a sírokban talált mellékletek alapján ismerjük. Az ötvösmunka eszközei is ismeretesek a leletek alapján, ugyanis a mester halálakor annak munkaeszközeit is a sírba tették. A díszeket bronzmagra kalapált arany-, vagy bronzlemezéből készítették. A sírokból előkerült mellékletek azt bizonyítják, hogy fejlett fazekasiparuk is volt. Az eddig leírtak alapján a férfiak munkáját ismertük meg, igaz az asszonyok munkájáról kevesebbet is tudunk.

Az asszonyok legfontosabb munkája a len-, kender-, fonás és szövés volt. Szinte minden asszony sírjában található orsókarika, tüttartó és kés.

Az avarok kereskedelemmel is foglalkoztak. Ny - K-i és É - D-i irányú kereskedelmi utvonalak szeltek át a területeket. A cserekereskedelem volt az uralkodó. Értékmérő nem a pénz, hanem az állat, vagy a prém volt. Baján kagán idejében történt kísérlet az egységes pénz megteremtésére, ez azonban meghiúsult.

3. Az avarok temetkezése

Az avar temetők jellegzetes alakja a kerekded, vagy tojásdad alak. Ezt az egyes kutatók többféleképpen magyarázzák. A kutatók egy részének véleménye szerint az első sír köré szabálytalanul temették halottaikat, s így alakult ki a jellegzetes temetőforma. Más kutatók véleménye az, hogy a temető közepén helyezkedik el a fejedelem, vagy a vezető egyén sírja, s köréje temették, rangjuknak megfelelően halottaikat /9/.

Eddig egyetlen avartelepülést sem ismerünk, csupán a krónikás adatokból tudjuk, hogy favárakban laktak. A magányosan talált gazdag sírok azt mutatják, hogy az avarok fejedelemüket a pusztában eldugva temették el. /9,10/

4. Az avarok hitvilága

A kereszténység előtti eurázsiai népekre jellemző, hogy a halott sírjába utravalókénteledelt tettek. Az ősvallás szerint a halottakat ugyanis el kellett látni eleséggel a tulvilági utra. Móra Ferenc a következőket írja a Fehértó mellett feltárt temetőről: "Én már jó néhány ezer ősi sírt fölbontottam, de még olyan gazdagon föltarisznyázott halottakat sehol se találtam, mint a Fehértó partján" /20/.

Véleménye szerint ebben a korban már nem a hit, hanem csak rítus miatt "etették" a halottakat.

A női sírokból sok tojás került elő, ezeket nemeledelként, hanem a termékenység jeleként tették oda.

Az avarok hitvilága a világ teremtésére is kiterjed. Ezt László Gyula egy észak Temes megyei avar sírban talált kenőcsös tégelyen látható rajz alapján magya-

rázza /9 /.

A rajz elemei: hegy, fenyőfa, kigyó, állatok, nap, hold.

Az elemek jelentése: hegy - világhegy

fenyőfa - az élet fája

kigyó - szerepe volt a világ teremtésénél /bibliában is/

nap, hold - a világ teremtésekor testet öltött jó - és rossz szellemek.

A tégely rajza szerinte a világmindenséget ábrázolja.

A tégely valószínűleg avar varázsló /sámán/ volt, amit a sirban talált íj is bizonyítani látszik, amely a szertartáshoz kellett.

Az életfával kapcsolatos elképzelések nem szorítkoznak csak a világteremtésre. Szerepe túl nő e körön, és a sámán hitben tovább él. Erről a fáról kapja a leendő sámán a sámán¹eszközeit. A sámánhit a ma élő eurázsiai népeknél is megtalálható, és ez bizonyítja, hogy őseink már a korábbi őshazában is ebben a hitben éltek.

Egy nanaj /Gold/ monda szerint három világfa van: egy az égben, másik a földalatti világban, harmadik a Földön /5/.

A következőkben vázlatosan párhuzamot szeretnék vonni a vallás és a sámán-hit között, kimutatva a kettő rokon eredetét és rokon vonásait. Rávilágítva arra a tényre, hogy mindkettő emberi képzet terméke, és hogy ez a képzet, ha torz formában is, de az anyagi világot tükrözi vissza.

Az itt levont következtetések céljaként azt jelöljük meg, hogy az avar temetőkből talált mellékletek alapján /segítségül véve a későbbi idők sámánhitének emlékeit is/ feltárjuk az életmódjuknak azokat a vonásait, melyekhez az itt leírt leletek kapcsolódnak. Röviden jellemezzük azt is, hogy "természeti népek" életmódja mennyire határozza meg a körükben kialakult természeti vallásokat /hitvilágukat/.

A téma szűkre szabott kerete nem teszi lehetővé messze-
menő következtetések levonását - általánosítását - de úgy gon-
dolom, még is jogos egy olyan vállalkozás, amely a konkrét té-
nyek közlése mellett ezek interpretálását is adja. Illetve egy
korszak néhány letűnt nemzedékének emléket rekonstruálja, és
beleilleszti azon ismeretek keretébe, amely az emberiség tör-
ténetére, fejlődésére vonatkozik.

Ezen tények ideológiai vetületének a feltárása is jogos. Ezen
a ponton elérkeztünk a filozófia területére. A filozófiának ki-
alakulásától kezdve döntő jellemzője az idealizmus és a materia-
lizmus harca. Mig egyik a hitre, a miszticizmusra, a tulvilágra
"alapozza" tételeit, addig a másik a helyes irány képviselője.
Mivel a dolog még sem ilyen egyszerű, ezért nem tehetjük azt,
hogy az idealizmust, vagy vallást egyszerűen eldobjuk, mint
használatatlant /mint ahogy Feuerbach tette Hegel módszerével
szemben/. A harc csak akkor lesz eredményes, ha tudományos szin-
ten feltárjuk a helytelen irányzat gyökereit, s rámutatunk annak
tarthatatlanságára és tudománytalanságára. Ezt ha el is végez-
ték már a klasszikusok, a harc mind a mai napig nem hiábavaló.
Ugy gondoljuk, ez a téma is ad egy lehetőséget a polémia helyes
irányának demonstrálására, és így csak elmélyíti azt a tudatot,
hogy a vallás kialakulásának is meg vannak az evilági okai.

E képzetek anyagszerűségének kimutatása elvi jelentő-
ségű, mert ha ezt ki tudjuk mutatni, egyben azt is bizonyítjuk,
hogy ezeket a képzeteket nem isten plántálta az emberek agyába,
hanem az emberek meghatározott életviszonyai szülték, és ezek
a létfeltételek tükröződnek benne. Diószegi ezt a következőképpen
fogalmazza meg: "Az ember tehát bizonyos viszonyba lép a meg-
személyesített természeti, illetve "természetfölötti" erőkkel:
fél tőlük, tiszteli, de ugyanakkor igyekszik kihasználni, ki-
vánsága teljesítésére kényszeríteni őket, esetleg szövetséget
köt velük" /24/.

A vallás legjellemzőbb ismérve, hogy irreális és irracionális érzelmekből és misztikus eredetű cselekedetekből áll. Ezeknek a képzeteknek a megkülönböztető vonása, más emberi képzetektől a természetfölöttiben való hit.

A természetfölöttiről szóló elképzeléseknek úgy a sámánhitben, mint a vallási hiedelmekben több változatát ismerjük.

P1/ Reálisan nem létező dolgokat tételeznek fel, és ezeknek tulajdonítanak olyan tulajdonságokat, amelyek nem léteznek. A számtalan példa közül felidézzünk néhányat, az elmondottak alátámasztására /23/.

A sámánkodás egyik formája a szibériai népeknél, hogy valamelyik sámán őse szelleme jön el, a leendő sámánért, és kényszeríti, hogy sámánná váljon. Ezt úgy mondják, hogy az illető nemzetsége sámán szellemét örökölte. Ez esetben jól kimutatható a sámánhit ismeretelméleti gyökere. Azaz, hogy a tudatlanságuk, az ok - okozati összefüggések fel nem ismerése kényszerítette arra, hogy ilyen irreális képzeteket alkossanak, és abban higgyenek. Diószegi jegyezte fel, gyűjtőútja alkalmával: "A sámánságra szánt embert kezdetben a fekete szellemek ismerik fel. Az elhalt sámánok szellemeit nevezik fekete szellemeknek. Ők betegítik meg, ők kényszerítik sámánná a kiválasztottat", akik végül is engedelmeskednek, és sámánkodni kezdenek - varázslóvá válnak /4/.

Ennek egyszerű magyarázata a következő: valaki súlyosan megbetegszik, esetleg elveszíti eszméletét, és víziói vannak. Többnyire ennyi a kiindulás alap. Az illető nem tudja mi lehet állapota megváltozásának oka, nem tudja milyen betegségben szenved. Erre mondják, hogy a sámán őse "eljött" érte. Környezete tanácsára sámánkodni kezd. Ha meggyógyul, akkor gyógyulását ennek tulajdonítják.

Ha nem gyógyul meg, azt tartják, hogy nem engedelmeskedett a szellemek akaratának.

A tudatlanság, az ismeretek hiánya, a természetnek való kiszolgáltatottság, tehát az, amely őseinket arra készítette, hogy természetfölötti erőkben, szellemekben higgyenek. Nem nehéz tehát felismerni a rokonságot a szellemek és az istenképzetek között.

Egy másik felfogás szerint a sámánok hegyeknek köszönhetik "tudományukat". Tehát reálisan létező, anyagi dolgoknak tulajdonítanak olyan jegyeket, amelyek a valóságban nem léteznek.

A sámánkodás tulajdonképpen egy szertartás, egy rítus. Kellékei: a köntös, dob, dobverő és a sapka. Ezeknek a kiképzése vidékenként más és más, amelyeknek a használatával folytatnak szertartást, melyet énekükkel kísérek. Énekük sajátos, legtöbbször rögtönzött, ezért értelmetlen. A szertartást végző sámán tevékenységekor extázisba esik, s legtöbbször táncsal kíséri a szertartást. A sámán egyuttal varázsló és jós is. A sámánná válást két féle szellemek okozhatják: fekete /rossz/ és fehér /jó/ szellemek.

A vallással rokon módon magyarázzák őseink a lélekről szóló elképzeléseiket is. Náluk is megtaláljuk a lélek-vándorlás tanát, - szojotok.

Azt vallották, hogy az ember azért hal meg, mert valamilyen láthatatlan erő belé hatol és eltépi a lélekzetet. A lélek azonban nem semmisül meg, hanem újra éléd valamilyen más lényben, emberben, vagy állatban, amely éppen akkor jön a világra. Két féle lelket különböztetnek meg:

1/ "lélegzet-lélek"

2/ "gondolatlélek".

Az utóbbinak tulajdonítják az álmot. A két lélek a fogamzás pillanatában megy át az apából az utódba. Ezért hasonlít az utód az apára.

Gyakorlatias magyarázatát adják a hőemelkedéssel kapcsolatos megfigyeléseknek is. A halvaszületés oka: az anya megbetegszik, a magzat nem bírja ki testének forróságát, ezért hal meg.

Az előzőekben lehet látni, hogy a sámánhit tanulmányozása mennyire közel visz bennünket a vallás keletkezésének megértéséhez. Láthatjuk kialakulásának okait, folyamatát és jelentőségét. Az irreális és misztikus képzetek létrejötte a magyarázata, hogy ezektől vártak segítséget olyan jelenségek, betegségek megoldásához, amelynek okát nem ismerték.

Hogy mennyire a kiszolgáltatottság és a tudatlanság volt annak az oka, hogy őseink ilyen irreális képzetek alkotására kényszerültek, világosan látszik abból is, hogy a sámánok általában testileg, vagy szellemileg fogyatékos emberek köréből kerültek ki. Mindemellett, ezek az emberek rendelkeztek valamilyen átlagon felüli adottsággal is.

Az egykori sámánok személyes tulajdonságai a legtöbb esetben a következők /4/: magába zárkozó, gyenge idegzetű, egzaltált, embergyűlölő, lelkibeteg, szellemileg, vagy testileg fogyatékos. Ezen családi betegségek öröklődésével magyarázzák a "szellemek öröklődését". Így alakultak ki a sámáncsaládok.

A sámánhit a vándorló ősmagyarsággal bejutott a Kárpát-medencébe is. Az avar sámánhit tehát keleti eredetű.

A sámánhit tehát hasonló okok következtében alakult ki, mint a vallás. Természetesen a mai értelemben vett vallás, például a kereszténység különbséget mutat a sámánhittől, amely "nem más, mint a képzeteknek az a hatalma, amellyel a szibériai... állattenyésztő, halász és vadász igyekezett szabályozni viszonyát az őt körülvevő természeti, illetve saját képzelet szerint természetfölötti erőkkel". Ezek a különbségek a következők:

- tételeiket tudatosan kidolgozták
- írásban rögzítették
- intézményes formát hoztak létre a hittételek terjesztésére
- mindenkor szentesítik az uralkodó osztály érdekeit.

A Kárpát-medencében letelepedett avarok a keresztény hitre tértek át, melyet a frankok terjesztettek el. Sőt a honfoglaló avarok között is volt már néhány keresztény. Ezt az ővvereteken látható galambdisz bizonyítja. /A galamb keresztény jelkép volt, a megtisztult lelket jelentette./ /9 /

A fentiek az avarok életét, szokásait, temetkezési módját mutatják be, i.e. 550-800-ig, a birodalom bukásáig.

Azt azonban feltétlenül le kell szögezni, hogy az avar birodalom fennállása nem mult el nyomtalanul annak bukásával, mert a keletről jött népvándorlási hullám egy része a birodalom bukása után is fennmaradt és a későbbi lakosságnak élő alkatelemévé vált.

Hóman Bálint elő-magyaroknak nevezi azokat a népelemeket, amelyekből az őshazától a honfoglalásig a magyarság kialakult. Móra Ferenc beleérti az elő-magyarok fogalmába azt a tömeget is, amely itthon "várta" a magyarságot, hiszen az etnikum arculatának kialakulásában ezek is szerepet játszottak.

5. Az avarok temetkezésének általános jellemzése régészeti szempontból

Az avarkori temetőket általában régi folyómedrek mellett, agyagos, vagy homokos területen találjuk. Temetkezési szokásaikat 3 csoportba soroljuk:

- a/ magányos fejedelmi sírok,
- b/ fejedelmi jellegű családi temetkezések,
- c/ temetők.

Legtöbbször hanyatt fektetve, nyújtott testhelyzetben tették a sírba halottaikat. A sírgödrök formája többféle; leggyakrabban a téglalap alak. A halottat deszkából, illetve gerendából épített ládában, vagy egy fatörzsből kivájt fedeles koporsóban helyezték el.

A korai avarkor egyik jellegzetes sírformája a fülkés sír. Ezt úgy készítették, hogy a vermes sír egyik

végéből részatosan 180-200 cm hosszúságu, cipő átmetszetű fülkét ástak, s ebbe csusztatták bele a halottaikat, félig álló testhelyzetben. Az avarok temettek még gyékénybe, kőregbe is, de ezekben az esetekben koporsó nélkül.

Mint előbb már említettem a teljes lovat a halott mellé fektették. Ennek a következő változatai ismeretesek:

- a/ Fülkesírok. A halottat a fülkébe csusztatták, a sirt gyéptéglával lezárták és a lovat a fejével a halott felé a sírgödörbe temették.
- b/ Széles sírgödörben a lovat a halott baloldalára fektették, fejjel, vagy fordítva a halott felé.
- c/ A halotthoz közel, külön sírba temették a lovat. Ilyen esetekben a csontok hovatartozásának megállapítása nehéz.
- d/ Nem az egész lovat, csak annak megnyuzott bőrét, benne hagyva a koponyát és a lábecsontokat temették a halottak mellé, de szerszámmal együtt, mint később a magyarok.

A férfiakat felfegyverezve temették el. Ővvereteiknek és csüngőiknek rangjelző szerepet tulajdonítanak.

A női sírokban a fejnél és a nyaknál, valamint a vállizületnél találhatók a mellékletek többsége. Az előkelőknél főmveretes pártá, karperec és üvegesüngős fülbevalók a gyakori mellékletek. A kőnél rendszerint orsókarika, tűtartó és kés található. A tojással való temetkezésre már utaltam, ez főleg női és gyermeksírokban gyakori. A halotti tor maradványai szinte az egész sírban megtalálható.

A helygatott sírok gyakoriak, ennek két oka van:

- a/ Babonás okokból dúlták fel a sirt - ebben az esetben általában az agykoponyát távolították el.
- b/ Sirrablás, ebben az esetben a mellékleteket is elrabolták /10/.

II. A fehértói temető jellemzése

1. Az ásatás körülményei

A Kárpát-medencében mintegy 1200 lelőhelyről kb. 10.000 sír került feltárássra. Az itt feldolgozásra került fehértói is ezek közül való.

A Fehértó Szegedtől ÉNy-ra terül el. A Fehértó elnevezés először 1705-ben fordul elő, Góza király egyik levelében, - Feir-tou. Két fehértói temető van: "A" és "B". Az értekezésben a Fehértó "A" anyagát dolgoztam fel, a továbbiakban az egyszerűség kedvéért csak Fehértó szerepel.

Móra Ferenc, aki a tó melletti temetőt feltárta, már a feltáráss megkezdése előtt lehetetlennak tartotta, hogy ekkora vizet ki ne használnak volna őseink. Elképzelése szerint ezen a vidéken településnek kellett lennie. Elgondolása helyes volt, amit a feltárt temető bizonyít.

A temető feltárást 1929-1932-ig végezték, több ízben:

1929.VIII.1-től	IX.7-ig	1-212.sírig	- Móra Ferenc
		213-223.sírig	- Sebestyén K.
1930.VII.26-től	VIII.2-ig	236-268.sírig	- Móra Ferenc
1930.X. 16-től	X. 23-ig	269-352.sírig	- Móra Ferenc
1932.VI. 16-től	X. 22-ig	352-376.sírig	- Sebestyén K.

2. A temető leírása

Móra Ferenc "Utazás a földalatti Magyarországon" című könyvében részletes tájékoztatást ad az ásatásról, utal a jellegzetességekre is, melyeket a következőkben én is felhasználok /20/.

Lippai Sándor találta az első nyomokat tanyája

udvarán, ő értesítette a muzeumot, és így ment ki Móra Ferenc, a muzeum akkori igazgatója, hogy megkezdje az ásatást. A feltárt temetőre a következő megjegyzéseket tehetjük: a sírok iránya nem egyforma. Legtöbbjük K-Ny-i, de van közöttük É-D-i is. A sírok hossza változó. Legkisebb mélységük 40 cm.

A feldolgozott csontok feltűnően fekete színűek, amelynek okát a következőkben lehet megadni. A föld felső rétege sárga, agyagos. Az alsóbb réteg pedig iszapos, vizes. Ezért van az, hogy az a néhány koponya, amely a felső rétegből került ki sárga, míg a többi fekete árnyalatú, sötét színű.

A temetőben 22 sirt kirabolva találtak. Az általános részben említett sirrablások közül, itt azzal az esettel találkozunk, amikor a sirrablást a mellékletek végett tették. A halottrablók minden valószínűség szerint aranyat kerestek. Móra szerint /19/ a halottrablók "biztosra mentek", amiből több következtetést vont le:

- a/ "A halottrablók egy-két nemzedékkel következtek a halottak után."
- b/ De a sirrablást még akkor követték el, amikor még valami jelből következtetni lehetett, hogy melyek a gazdag mellékletű sírok.

A temetkezés módjára vonatkozó konkrét megjegyzések:

A halottakat pusztán földre fektették. A sír alját keményre döngölték. Néhány esetben nemez pokrócba takarták halottaikat. A jelek arra is mutattak, hogy gyékény takarót is használtak erre a célra.

Gyakori esetként említi az ásató, hogy női csontváz ülőben csecsemő csontot találtak.

3. A fehértői temető régészeti mellékleteinek jellemezése

Feltűnően sok a csontmaradvány a sírokban, amire a hitvilágukkal kapcsolatban már utaltam. A leggyakoribbak a csirke, a disznó, és a marhacsontok, ritkábbak a birka és halcsontok.

Gyakoribb a tojásmaradvány is, amely a legtöbb esetben a halott markában volt, és főleg női sírokban. Feltűnő viszont, hogy ebben az avar temetőben lócsont egyáltalán nem fordult elő.

Női sírok: A legértékesebb ékszert, két nagy ezüst fibulát, egy öregasszony sírjában találták, a vállnál, ahol valószínű a felső ruha összetűzésére szolgált.

Öt pár üvegbross került napvilágra, melyek rozettás, bronz meg ezüst korongok, s közéjükben hegyi kristály, a rozettákban pedig nagyon vékony színes üvegszállamok.

Gyakori az üvegyöngy, - szinte minden sírban találtak - azonban nagyon kevés, sironként néhány szem.

Szórványosan találtak egyszerű, sima bronz karpercet és gyűrűt. Feltűnően divatos ékszer volt a függő, melyet még férfiak is viseltek. Formájuk és kiképzésük változatos, legtöbbször ezüstből, bronzból készült, s néha aranyozva.

Változatos nagyságu és formájú melléklet a vaskés, mely az akkori életviszonyokban elengedhetetlen használati eszköz volt. Legtöbbjük fanyelű, de találtak csontnyelűt is.

A női sírok legjellegzetesebb mellékletei a tűtartók és orsókarikák. A tűtartókat juh lábszárcsontjából faragták. A temetőkben talált orsókarikák változatossága szinte páratlan. Olom-, illetve csontból készült orsókarikák ezek. Móra Ferenc "orsókarika szenzációnak" nevezi azt a fából készült orsókarikát, melyet a Fehértónál talált.

Férfi sirok: A férfiak öltözetével kapcsolatosak az övgarnitúrák, melyek több, néha 40-50 darabból álltak és pléhből készültek. A griffes és indás övveretek egyaránt megtalálhatók /3/. A szíjvégek rendszerint ezüstből készültek, de találtak itt csontszíjvéget is.

A szíjvégek kétfélek:

a/ nagyszíjvégek,

b/ kisszíjvégek.

Nagyszíjvégnak nevezzük azt a fémveretet, amely a bőrszíjnak a csatba szolgáló végét körülvette, és tartást adott neki /20/.

A kisszíjvégek a bőrvőről külön-külön szíjkon lógtak le, és kettő, négy, vagy hat darabból álltak.

Az életmódjukkal kapcsolatos sarló, mint melléklet ritka, mindössze két sírban találtak. Több sírból /16, 26, 164, 167/ került elő kard, melyek nagy változatosságot mutatnak. Ugyanakkor előfordult még nyíl, nyílhegy és tör is a férfisírokban.

Pénzmelléklet mindössze egyetlen sírból került elő. Ez a IV. század második feléből való bronz érme. Az eredmények a továbbiakban a következőket mutatják:

az edényeik szinte kivétel nélkül ivóedények voltak, és abban különböztek más népvándorláskorabeli edényektől, hogy finom agyagból, nagyon gondos munkával készültek. Az edények fülét úgy képezték ki, hogy azokat szíjra fűzve tudták hordani.

Sok acél-kova is felszínre került, nemesak férfi, de női, sőt gyermeksírokból is.

Végezetül felsorolom azokat a mellékleteket, amelyek mind a férfi, mind a női sírokban megtalálhatók. Ilyenek a kés, az edények, acél-kova és a függők.

4. Az anyag feldolgozásának és kiértékelésének módszere

Az anyag restaurálását már korábban elvégezték, s így az én feladatomban csupán az időközben megsérült, illetve összetöredezett anyag utólagos restaurálása volt.

A koponyán a méreteket Martin /18/ módszerét szerint vettem fel. Mérőeszközként a tapintókörszót, tolómérceét, Mollison-féle koponyatartót, csöves koponyatartót, vízszintező tűt, és az álló szögmérőt használtam.

A koponyakapacitást technikai okok miatt csak számítással végeztem el, Welcker módszerét használva /7/.

A nagy temetőből aránylag kevés vázanyag maradt meg, ezért a termettszámítást olyan esetekben is elvégeztem, melyekhez nincs meg a koponya, illetve nem tudjuk a pontos sírszámot, ami egyébként a termettszámítást közlő táblázatból kitűnik.

A testmagasság számítását Manouvrier szerint /Mollison után/ végeztem, úgy, hogy a megkapott értékeket átlagoltam.

A morfológiai jellegeknél:

a koponya körvonalát norma verticalisban /Martin szerint/

glabella fejlettségét /Broca szerint/

Protuberantia occipitalis externa /Broca szerint/

fossa canina fejlettségét /Lipták " /

írtam le.

A kor-meghatározást az általánosan használt módszer szerint végeztem /7/.

A nemek meghatározását, ahol van vázanyag, ott váz és koponya alapján végeztem, míg ahol nincs vázanyag, ott koponya alapján végeztem el.

Az abszolút méretek értékelésénél a Hug-féle osztályozást használtam.

5. A temető csontvázanyagának megoszlása nemek és korcsoportok, valamint megtartási állapot szerint

A temetőből 204 sír csontvázanyaga került az egyetem Embertani Intézetébe. A 204 sír anyagából 41 db /20,1%/

Fehértó avarkori temető embertani anyaga

Anyag jellege		INF.II.	JUV.	AD.	MAT.	SEN.	meghatározatlan koru és nemu	Összesen /db.% /
Töredékes koponyák /nem mért anyag/	férfiak	-	-	1	12	1	-	14 / 6,8 %/
	nők	-	-	5	3	3	1	12 / 5,9 %/
	meghatározatlan neműek	10	3	-	-	-	2	15 / 7,3 %/
	összesen	10	3	6	15	4	3	41 /20,1 %/
Jó megtartásu anyag /részletesebben megmérve/	férfiak	-	-	5	54	15	-	74 /36,2 %/
	nők	-	-	21	36	21	-	78 /38,2 %/
	meghatározatlan neműek	8	3	-	-	-	-	11 / 5,4 %/
	összesen	8	3	26	90	36	-	163 /79,9 %/
Együttvéve		18	6	32	105	40	3	204
		/8,8 % /	/2,9 %/	/15,6 %/	/51,4 %/	/19,7 %/	/1,4 %/	

töredékes, részletesebb analízisre nem alkalmas. Ennek ellenére a koponya morfológiai leírását elvégeztem, és ahol lehetett, a koponya indexét is megadtam. A részletesebb metrikus és morfológiai elemzésre az anyag 79,9 %-a, azaz 163 sir alkalmas. Összesítve tehát - mint az a fentiekből is kitűnik - annyit mondhatok, hogy az anyag jó megtartású.

A gyermek /INF. II./ és fiatakoruaknál /Juvenis/ a nemek elkülönítését nem végeztem el, sem a töredékes, sem a jó megtartású anyagnál.

Két esetben sem a kort, sem a nemet nem tudtam meghatározni, az anyag töredékes volta miatt.

A jó megtartású férfi csontvázanyag 74 darab, az anyag 36,2 %-a, míg a jó megtartású női csontvázanyag 78 darab, az egész temető 38,2 %-a. Az utóbbiaknál minden esetben el tudtam végezni a kor és a nem meghatározást is.

6. Koponyaméreték, indexek, morfológiai jellegek és a termet értékelése

Az értékelésnél a magyar és idegennyelvű leírás is használatos. A magyar nyelvű leírás a Hug-féle osztályozás alapján végzett megfigyelésekre, míg az idegennyelvű leírás az indexek alapján megállapított jellemzésre vonatkozik.

Férfiaknál a koponya inkább rövidnek mondható, meso-brachykran, keskeny, illetve közepes szélességű, ortho-chamaekran, közép magas, tapeino-metriokran. A homlok középszéles, eurymetop.

Az arc középszéles, eury-mesoprosop. A felső-arc középszéles, eury-mesen. A szemüreg meso-hypsikonch, tehát közepes és magas. Az orr lepto-mesorrhin, az arc orthognath.

A koponyakapacitás alapján a férfiak euen és oligokephalok.

2/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Fontosabb középértékek. Férfiak

Méretszám / Martin /	Méreték és jelzők	N	V	M	s
1.	Koponya legnagyobb hossza	70	163-194	181,7	7,25
8.	Koponya legnagyobb szélessége	70	126-162	139,8	8,07
9.	Legkisebb homlokszélesség	74	87-111	96,7	4,62
17.	Basion-bregma magasság	56	116-147	131,5	5,88
38.	Számított koponyakapacitás	53	1090-1630	1339,0	123,30
45.	Járomivszélesség	39	120-144	134,0	6,04
47.	Arcmagasság	49	101-134	118,9	8,11
48.	Felsőarcmagasság	69	58-82	70,9	4,81
72.	Arcprofilszög	58	79-95	87,3	3,60
8: 1	Hosszuság-szélességi jelző	67	65-93	76,9	5,50
17: 1	Hosszuság-magassági jelző	56	66-83	72,2	3,55
17: 8	Szélesség-magassági jelző	54	82-107	94,8	6,54
9: 8	Transversalis-frontopariet.j.	69	59-79	69,7	3,26
47:45	Arcjelző	30	78-103	88,2	6,63
48:45	Felsőarcjelző	39	43-61	52,7	4,15
52:51	Szemüregjelző	68	72-97	84,5	5,97
54:55	Orrjelző	67	37-60	48,8	4,74
63:62	Szájpadjelző	64	74-112	91,5	7,22
	Ternet	32	158-179	168,7	5,01

3/ táblázat
Fehértő-A. avarkor. Fontosabb középértékek. Nők

Méretszám /Martin/	Méreték és jelzők	N	V	M	S
1.	Koponya legnagyobb hossza	71	156-196	172,6	6,94
8.	Koponya legnagyobb szélessége	72	128-148	137,-	4,57
9.	Legkisebb homlokszélesség	77	86-103	94,3	3,97
17.	Basion-bregma magasság	62	110-138	124,5	6,62
38.	Számított koponyakapacitás	54	1030-1430	1220,3	85,00
45.	Járomivszélesség	48	111-139	125,1	5,95
47.	Arcmagasság	52	95-130	112,2	5,92
48.	Felsőarcmagasság	74	56-80	67,3	4,42
72.	Arcprofilszög	64	77-96	86,7	3,77
8: 1	Hosszuság-szélességi jelző	69	69-88	79,3	3,97
17: 1	Hosszuság-magassági jelző	59	64-86	72,2	4,13
17: 8	Szélesség-magassági jelző	58	79-105	90,8	5,78
9: 8	Transversalis-frontopariet.j.	71	62-79	68,7	3,74
47:45	Arcjelző	35	76-106	89,5	6,46
48:45	Felsőarcjelző	48	47-70	54,5	4,58
52:51	Szemüregjelző	76	68-103	85,4	5,48
54:55	Orrjelző	75	39-62	50,1	4,59
63:62	Szájpadjelző	70	71-100	88,5	6,76
	Termet	19	149-165	157,2	4,47

4/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Főbb metrikus jellegek eloszlása

J e l l e g e k		Férfiak	Nők	Együttvéve
8:1 Hosszuság-szélességi jelző	Dolichokran..... 70-74,9	20 /31,7 %/	2 /2,9 %/	22 /16,9 %/
	Mesokran..... 75-79,9	29 /46,0 %/	33 /49,3 %/	62 /47,6 %/
	Brachykran..... 80-84,9	9 /14,2 %/	28 /41,7 %/	37 /28,5 %/
	Hyperbrachykran..... 85-89,9	3 / 5,0 %/	4 / 5,9 %/	7 / 5,4 %/
	Ultrabrachykran..... 90-x	2 / 3,1 %/	-	2 / 1,6 %/
	Összesen:	63	67	130
17:1 Hosszuság-magassági jelző	Chamaekran..... x--69,9	14 /25,- %/	15 /25,5 %/	29 /25,2 %/
	Orthokran..... 70-74,9	31 /55,3 %/	32 /54,2 %/	63 /54,8 %/
	Hypsikran..... 75-xx	11 /19,6 %/	12 /20,3 %/	23 /20,0 %/
	Összesen:	56	59	115
17:8 Szélesség-magassági jelző	Tapeinokran..... x-91,9	17 /31,5 %/	35 /60,3 %/	52 /46,5 %/
	Metriokran..... 92-97,9	23 /42,6 %/	19 /32,8 %/	42 /37,5 %/
	Akrokran..... 98-x	14 /25,9 %/	4 / 6,9 %/	18 /16,0 %/
	Összesen:	54	58	112
9:8 Transversalisfrontopa- rietalis jelző	Stenometop..... x-65,9	15 /21,7 %/	18 /25,4 %/	33 /23,6 %/
	Metriametop..... 66-68,9	13 /18,9 %/	17 /23,9 %/	30 /21,4 %/
	Eurymetop..... 69-x,	41 /59,4 %/	36 /50,7 %/	77 /50,0 %/
	Összesen:	69	71	140
47:45 Arcjelző	Euryprosop..... 80-84,9	5 /18,5 %/	6 /18,2 %/	11 /18,3 %/
	Mesoprosop..... 85-89,9	14 /51,9 %/	14 /42,4 %/	28 /46,7 %/
	Leptoprosop..... 90-94,9	3 /11,1 %/	5 /15,1 %/	8 /13,3 %/
	Hyperleptoprosop..... 95- x	5 /18,5 %/	8 /24,3 %/	13 /21,7 %/
	Összesen:	27	33	60

4/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Főbb metrikus jellegek eloszlása /folytatás/

J e l l e g e k		Férfiak	Nők	Együttvéve
48:45 Felsőarcjelző	Euryen..... 45-49,9	8 / 21,0 % /	6 / 12,5 % /	14 / 16,3 % /
	Mesen..... 50-54,9	20 / 52,6 % /	25 / 52,1 % /	45 / 52,4 % /
	Lepten..... 55-59,9	7 / 18,5 % /	12 / 25,0 % /	19 / 22,0 % /
	Hyperlepten..... 60-x	3 / 7,9 % /	5 / 10,4 % /	8 / 9,3 % /
	Összesen:	38	48	86
52:51 Szemüregjelző	Chamaekonch..... x-75,9	5 / 7,4 % /	3 / 3,9 % /	8 / 5,5 % /
	Mesorrrhin..... 76-84,9	30 / 44,1 % /	33 / 43,4 % /	63 / 49,8 % /
	Hypsikonch..... 85-x	33 / 48,5 % /	40 / 52,7 % /	73 / 50,7 % /
	Összesen:	68	76	144
54:55 Orrjelző	Leptorrrhin..... x-46,9	20 / 29,9 % /	18 / 24,- % /	38 / 26,8 % /
	Mesorrrhin..... 47-50,9	31 / 46,2 % /	26 / 34,7 % /	57 / 40,1 % /
	Chamaerrhin..... 51-57,9	12 / 17,9 % /	29 / 38,6 % /	41 / 28,9 % /
	Hyperchamaerrhin..... 58-x	4 / 6,0 % /	2 / 2,7 % /	6 / 7,2 % /
	Összesen:	67	75	142
38 Számított koponya kapacitás	Olignonkephal..... x-1300, x-1150	19 / 35,9 % /	13 / 24,1 % /	32 / 29,9 % /
	Euenkephal..... 1301-1450, 1151-1300	24 / 45,3 % /	30 / 55,5 % /	54 / 50,5 % /
	Aristenkephal..... 1451-x, 1301-x	10 / 18,8 % /	11 / 20,4 % /	21 / 19,6 % /
	Összesen:	53	54	107
72 Arcprofilszög	Prognath..... 70-79°	3 / 5,5 % /	2 / 3,3 % /	5 / 4,4 % /
	Mesognath..... 80-84°	9 / 16,7 % /	15 / 24,6 % /	24 / 20,8 % /
	Aristenkephal..... 85-92°	42 / 77,8 % /	44 / 78,1 % /	86 / 74,8 % /
	Összesen:	54	61	115
Számított test- magasság	Alacsony..... 150-159,9 140-148,9	1 / 3,1 % /	1 / 5,3 % /	2 / 3,9 % /
	Kisközepes..... 160-163,9 149-152,9	3 / 9,4 % /	2 / 10,5 % /	5 / 9,8 % /
	Közepes..... 164-166,9 153-155,9	7 / 21,9 % /	5 / 26,3 % /	12 / 23,5 % /
	Nagyközepes..... 167-169,9 156-158,9	8 / 25,0 % /	4 / 21,0 % /	12 / 23,5 % /
	Magas..... 170-179,9 159-167,9	13 / 40,6 % /	7 / 36,9 % /	20 / 39,3 % /
	Összesen:	32	19	51

Termetük magas és közép magas. A mért anyagnak 65 %-a ebbe a két kategóriába esik.

A koponya körvonala norma verticalisban leginkább sphenoid és ovoid, míg a más formák előfordulási gyakorisága elenyészően kevés a két fenti formához viszonyítva.

A glabella fejlettségi foka, a legtöbb esetben a harmadik fokozatot mutatja. Kyrülbelüli azonos a megoszlása a második, negyedik és ötödik fokozatnak, melyek szintén elég gyakoriak.

A fossa canina közepes és mély, de emellett nem ritka a sekély fokozat sem.

Az alveolaris prognathia a legtöbb esetben hiányzik.

Nőknél a koponya középhosszu, meso-brachykran, közepes szélességű és keskeny, ortho-chamaekran, közép magas tapeino-metriokran.

A homlok széles, eurymetop. Az arc közép széles, mesoprosop, a felsőarc közép magas, mesen és lepton.

A szemüreg hypsikonch, az orr, chamaerrhin, és mesorrhin, de nagy az esetszáma a leptorrhinnak is. Az areprofiluszög orthognath.

Számított koponyakapacitás alapján a széria euenkephal.

A nők termete is magas, illetve közepes és közép magas, míg az alacsonytermet ritka, néhány esetre korlátozódik.

A nők koponyakörvonala norma verticalisban leggyakrabban ovoid és sph-enoid. Ugyancsak kevés a más formák esetszáma.

A glabella 1. és 2. fokozatu.

A fossa canina sekély és közepes fokozatu.

A sutura metopica anomalia több esetben előfordul. Található egy mesterségesen torzított koponya is.

5/ táblázat

Fehértó-A. svarkor. Morfológiai jellegek eloszlása

		Férfiak		Nők		Együttvéve	
		N	%	N	%	N	%
Norma verticalis	Ovoid	20	26	37	48	57	38
	Pentagonoid	4	6	5	6	9	6
	Ellipszoid	3	4	-	-	3	2
	Sphenoid	40	55	51	40	71	47
	Spheroid	6	8	5	6	11	7
Glabella	Broca 1	3	4	27	35	30	20
	Broca 2	19	26	36	46	55	37
	Broca 3	23	32	12	15	35	23
	Broca 4	14	20	3	4	17	11
	Broca 5	13	18	-	-	13	9
Fossa canina	Kitöltött	-	-	4	5	4	3
	Sekély	16	22	31	40	47	31
	Közepes	32	45	21	38	61	41
	Mély	23	32	11	14	34	23
	Nagyon mély	1	1	2	2	3	2
Alveolaris prognat- hia	Hiányzik	37	73	34	68	71	70
	Közepes	12	23	10	20	22	22
	Kifejezett	2	4	6	12	8	8

6/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Hosszucsontok mérete és a számított testmagasság

Sir szám	Leltári szám	Femur				Tibia		Humerus		Radius		Ulna		Számított testma- gasság
		Legnagyobb hossz		Természetes hossz										
		Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	
Férfiak														
1.	-	-	448	-	445	-	-	-	314	-	-	-	275	165,9
13.	-	-	464	-	462	-	361	-	-	-	-	-	288	170,1
115.	-	-	452	-	452	-	393	-	334	-	-	-	-	169,0
164.	-	-	442	-	440	-	374	-	318	-	249	-	-	164,7
189.	-	-	460	-	460	-	379	-	-	-	-	-	-	167,4
191.	-	-	431	-	428	-	-	-	-	-	-	-	-	162,2
196.	-	-	480	-	480	-	410	-	-	-	-	-	-	173,2
237.	-	-	471	-	468	-	379	-	349	-	260	281	-	171,6
254.	-	-	470	-	468	-	397	-	331	-	252	-	-	168,9
255.	-	-	420	-	420	-	332	-	300	-	226	-	242	158,3
256.	-	-	-	-	-	-	-	-	317	245	241	-	-	164,2
260.	-	-	450	-	450	-	367	-	-	-	237	-	-	165,6
265.	-	-	430	-	429	-	357	-	-	-	-	-	-	162,6
282.	-	-	477	-	475	-	360	-	-	-	245	-	275	167,8
-	1836	-	-	-	-	-	403	-	328	-	270	-	293	175,4
-	1843	-	482	-	480	-	411	-	353	-	-	-	-	176,2
-	1844	-	465	-	462	-	382	-	330	265	266	286	-	171,3
-	1845/1	-	452	-	445	-	386	-	-	-	-	-	-	167,0
-	1845/2	-	452	-	450	-	-	-	-	-	235	-	286	168,7
285.	-	-	471	-	468	-	372	-	333	-	255	-	280	178,9
289.	-	-	431	-	429	-	368	-	327	-	246	-	267	165,1
295.	-	-	455	-	452	-	-	-	-	-	-	-	-	168,1
303.	-	-	425	-	424	-	361	-	310	-	247	-	266	163,9
305.	-	-	440	-	435	-	354	-	312	-	242	-	257	164,8
307.	-	-	-	-	-	-	-	-	330	-	253	-	270	168,1
310.	-	-	472	-	466	-	379	-	337	-	-	-	282	169,8
314.	-	-	460	-	458	-	-	340	-	-	-	-	-	170,0

6/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Hosszucsontok mérete és a számított testmagasság /folytatás/

Sír szám	Leltári szám	Femur				Tibia		Humerus		Radius		Ulna		Számított testma- gasság
		Legnagyobb hossz		Természetes hossz										
		Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	Jobb	Bal	
Férfiak														
316.	-	-	461	-	458	-	395	-	340	-	268	-	283	172,2
317.	-	-	483	-	478	-	402	-	456	-	273	-	298	176,8
324.	-	-	480	-	480	-	415	-	348	-	274	-	294	175,0
338.	-	-	441	-	438	-	376	-	318	-	248	-	274	166,2
339.	-	-	453	-	450	-	380	-	331	-	258	-	280	170,8
Nők														
2.	-	423	-	420	-	357	-	-	308	-	236	-	-	158,7
14.	-	-	444	-	443	-	353	-	319	-	-	-	-	160,1
147.	-	-	452	-	450	-	378	-	337	-	-	-	-	164,7
250.	-	-	444	-	441	-	350	-	312	-	-	-	-	159,1
258.	-	-	391	-	388	-	330	-	324	-	224	-	-	156,8
266.	-	-	397	-	393	-	323	-	-	-	-	-	238	155,7
-	1837	-	420	-	418	-	336	-	-	-	-	-	244	155,9
-	1838	-	-	-	-	-	-	-	289	-	-	-	-	151,8
-	1841	-	399	-	396	-	333	-	287	-	219	-	238	153,2
-	1842	-	408	-	406	-	-	-	-	-	-	-	-	154,1
287.	-	-	428	-	425	-	352	-	325	-	-	-	255	160,3
306.	-	-	386	-	385	-	314	-	276	-	203	-	224	148,7
315.	-	-	-	-	-	-	349	-	319	-	244	-	-	165,3
318.	-	-	431	-	427	-	356	-	315	-	230	-	256	160,0
319.	-	-	430	-	427	-	358	-	315	-	250	-	271	162,9
320.	-	-	394	-	390	-	334	-	271	-	217	-	241	151,7
332.	-	-	412	-	408	-	330	-	290	-	217	-	239	154,2
351.	-	-	429	-	425	-	346	-	293	-	329	-	247	156,9
386.	-	-	417	-	411	-	342	-	305	-	232	-	238	156,2

7. A vizsgált jellegek összehasonlítása más
hazai adatokkal /12, 13, 14, 15, 21/

Ebben a fejezetben utalok a Szeged-makkoserdői anyagra is, melyet 1964-ben a szakdolgozatomként dolgoztam fel. Erre azért van szükség, mert ennek a temetőnek a hitelessége problematikus, és nincs elég adatunk arra, hogy határozottan állástfoglalhassunk. Ugy gondolom, az összehasonlítás, valami támpontot fog adni a temető hitelességének eldöntéséhez.

A középértékeket tekintve, a következő megállapításokat tehetjük:

Férfiaknál a koponya középhosszu, s ebben meg egyezést mutat az Áporkaiürbőpuszta, Keceli I, Üllő I, Üllő II, Homokmég-Halom avarkori temetők anyagával, míg a Szentcs-Kaján temető anyagának középértéke a rövidfejűségre utal. Ugyanosa rövid a Szeged-makkoserdői férfiak koponyája is.

A koponya szélessége eltér a felsorolt szériáktól, mert a Fehértó esetében keskeny, a fentieknél közép-széles. A Szeged-makkoserdői temető is közép-széles.

A homlok Fehértó és Üllő I. temetők anyagában keskeny, máshol közép-széles, ezt mutatja a Szeged-Makkoserdő is.

Az arc minden esetben közép-széles /Szeged-Makkoserdőnél is/ és az Áporkaiürbőpuszta kivételével közép-magas, az említett kivételnél az arc magas.

A koponyakapacitást, mint arra már utaltam, technikai nehézségek miatt csak számítással végeztem el. Az összehasonlítás azonban mutatja, hogy nincs nagy eltérés más szériáktól, hiszen az Áporkaiürbőpuszta, Keceli, Üllő I, Üllő II, és a Homokmég-Halom is az euenkephal értéket mutatja. Eltérés csak a Szentcs-Kajáni anyagtól mutatkozik, ahol a koponyakapacitás aristenkephal, s ebben megegyezik a Szeged-Makkoserdővel.

Nőknél a koponya minden széria esetében közép-hosszu és középszéles, ebben nem tér el a Szeged-Makkoserdő sem. A homlok is nagy egyezést mutat, minden anyagnál középszéles. Az Üllő I. mutat bizonyos tendenciát a keskeny homlok felé.

Az arc középszéles, s ebben megegyezést mutat a többi avar temetővel, ez alól csak az Áporkaiürbőpuszta kivétel, ahol az arc kimondottan széles. Ugyancsak középszéles a Szeged-Makkoserdő is.

Az arc az Áporkaiürbőpuszta és a Szentés-Kaján temetőknél magas, más esetekben, és ebbe beleértve a Fehértó anyagát is középmagas.

Összegezve: az arc középszéles, és középmagas, kivételt képez ez alól az Áporkaiürbőpuszta, ahol széles és magas, valamint a Szentés-Kaján, ahol középszéles és magas.

Koponyakapacitás tekintetében euenkephal, ebben megegyezést mutat az Üllő I, Üllő II temetőkkel. Míg a Kecel I, és a Homokmég-Halom aristenkephal, ide tartozik a Szeged-Makkoserdő is. Az Áporkaiürbőpuszta temetőnél nincs megadva a koponyakapacitás.

A metrikus elemzés alapján a következő megállapításokat tehetjük: a populációk között nagy a hasonlóság, mert az eltérések csak néhány jellegre és néhány esetre korlátozódnak.

A férfiak koponyája: hosszúság-szélességi jelzők középértéke tekintetében többnyire a mesokran értéket mutatják, az Áporkaiürbőpuszta, Homokmég-Halom és a Szentés-Kaján temetők erősen brachykran tendenciájúak. A Kecel I. temető pedig kimondottan brachykran. Az általam feldolgozott Szeged-Makkoserdő temető is mesokran.

A hosszúság-szélességi jelző alapján csak a Szentés-Kaján temető mutat eltérést az orthokrantól, mivel ez hypsikran. E tekintetben a Makkoserdő megoszlást mutat, s ortho-hypsikran jelzővel illethető meg.

Arcjelzők alapján Üllő I, és a Szentés-Kaján kivételével a szériák mesoprosopok. Az említett kivételek mesoleptoprosopok. A legnagyobb eltérést ez a jelző mutatja a Szeged-Makkoserdőnél, mert egyik sem egyezik, mivel az euryprosop.

A szemüregjelzők középértéke a Fehértó, Kecel I, Üllő I, Üllő II, Homokmég-Halom temetőknél mesokonch, míg az Áporkaiürbőpuszta hypsikonch, Szentés-Kaján chamaekonch, Szeged-Makkoserdő mesokonch.

A nők jelzőinak középértéke a következő megoszlást mutatja:

Hosszuság-szélességi jelzők Fehértónál mesokran, s ebben egyezést mutat a Kecel I, Üllő II, Homokmég-Halom és a Szeged-Makkoserdő szériákkal.

A hosszúság-magassági jelző tekintetében elég nagy a homogenitás, Fehértó, Kecel I, Üllő I, Üllő II, Homokmég-Halom orthokran, és eltérés van az Áporkaiürbőpuszta esetében, ahol e jelző átlaga chamaekran, a Szentés-Kaján temető hypsikran.

Az arcjelző mesoprosop, mint az Áporkaiürbőpuszta, Kecel I, Üllő I, Üllő II esetében. Homokmég-Halom és Szentés-Kaján leptoprosop. K₁ kell emelni, hogy az arcjelző itt is, mint a férfiaknál mindegyik szériától eltérést mutat, a makkoserdői széria euryprosop.

Szemüregjelző alapján: Fehértó és az összes összehasonlított széria hypsikonch, míg a Szeged-Makkoserdő mesokonch.

Arcjelző tekintetében a Fehértó, Áporkaiürbőpuszta, Kecel I, Üllő II, Homokmég-Halom és Szentés-Kaján mesorrhin, Üllő I chamaerrhin, míg a Szeged-Makkoserdő is mesorrhin.

A koponyakapacitás: Fehértó, Üllő I, Üllő II, Szentés-Kaján és Szeged-Makkoserdő szériáknál euenkephal, míg Kecel I, Homokmég-Halom szériáknál aristenkephal.

Végezetül a fentieket összegezve azt mondhatjuk, hogy az összehasonlításra felhasznált anyagok lényegükben hasonló populációkra mutatnak. A fehértói anyag, a fenti jellegeket értékelve, a legnagyobb egyezést az Ü116 I, Ü116 II temetők anyagával mutatja. Az eltérésekre külön-külön nem térünk ki, mivel azt esetenként elemeztük. Ugyanakkor az összehasonlított szériák közül a Szentés-Kaján mutatja a legnagyobb eltérést.

Még egyszer utalunk a problematikus Szeged-makkos-erdői anyagra. A Szeged-Makkoserdő véleményem szerint egy homogén széria, erre mutat az is, hogy mind a nők, mind a férfiak esetében ugyanaz a jelleg - nevezetesen az arcjelző - mutatja a legnagyobb eltérést úgy a fehértói, mint a többi anyaghoz képest és ugyanolyan arányban. Természetesen azt nem vitatom, hogy néhány máskorú anyag is keveredhetett az anyaghoz. Ennek a problémának a tisztázása még hátra van, az összehasonlítással csupán segítséget szerettem volna nyújtani a végleges hitelesítéshez.

A termet középértékét tekintve: nagyközepes, a férfiaknál is, nőknél is. Szembetűnő a különbség a többi sorozathoz viszonyítva, mert máshol inkább közepes a termet, csak a Szentés-Kaján temetőben magas és az Áporkaiürbőpuszta anyagánál a nők esetében nagyközepes a termet.

Itt szeretnék utalni Móra Ferencnek arra a megállapítására, melyet a termetre vonatkozóan tett /20/. Az ő véleménye szerint a temető "lakói" alacsonytermetűek voltak. A mérések során azonban kiderült, hogy nem alacsony, hanem inkább nagyközepes és magas termetűek voltak. Természetesen, ha Móra Ferenc a ma élő emberek termetéhez viszonyította a leletet, - márpedig ez egészen valószínű - akkor igaz lehet. A magyarázat ebben az esetben az, hogy nem számolt az ugynevezett secularis növekedéssel, amit mi akcelerációnak nevezünk, mely szerint az emberiség termetátlaga állandóan növekszik.

7/ táblázat

Néhány fontosabb avarkori temető abszolút méreteinek és jelzőinek középértéke

Martin	Kecel I. /Lipták, 1954/				Üllő I. /Lipták, 1955/				Üllő II. /Lipták, 1955/				Homokmégy-Halom /Lipták, 1956/			
	Férfiak		Nők		Férfiak		Nők		Férfiak		Nők		Férfiak		Nők	
	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M
1.	25	181,1	16	177,2	54	181,8	42	175,6	28	181,4	32	174,8	32	181,9	33	176,7
8.	25	145,4	19	140,9	53	143,7	45	140,8	27	144,7	34	138,9	33	145,2	32	140,4
9.	26	98,2	19	93,7	45	95,4	38	92,3	27	98,1	25	94,4	36	97,4	34	94,1
17.	23	129,6	14	124,8	23	130,3	21	126,0	19	129,9	21	126,1	30	133,2	30	125,5
38.	22	1418,2	12	1308,3	23	1385,0	20	1290,0	19	1388,1	20	1287,5	26	1433,3	24	1318,8
45.	24	134,6	19	125,6	23	132,6	34	126,6	23	134,2	24	125,6	29	134,3	26	124,6
47.	23	119,0	17	109,0	29	120,0	27	112,2	19	118,2	17	111,2	25	120,7	17	110,8
48.	25	70,6	19	66,4	43	71,6	34	68,2	23	69,8	21	66,7	31	72,2	26	65,9
72.	19	85,3	11	84,2	19	84,7	14	84,0	9	85,7	14	84,2	21	85,3	19	84,6
8:1	24	81,0	17	79,4	45	78,9	34	80,1	26	79,6	34	79,7	32	80,0	31	79,8
12:1	23	71,5	13	70,9	23	71,8	21	72,5	18	72,1	21	71,5	29	72,3	30	71,4
17:8	23	90,4	14	89,7	24	89,7	21	89,3	19	90,6	21	90,6	30	90,5	25	89,9
9:8	25	67,3	18	66,6	45	66,9	37	65,6	25	67,8	24	68,5	32	67,0	32	67,0
47:45	20	88,1	16	53,0	23	90,0	26	88,5	18	88,3	18	89,3	21	89,0	15	87,9
48:45	24	52,8	18	53,0	33	54,3	32	53,9	20	52,6	21	52,7	27	53,4	23	52,6
52:51	25	81,9	19	86,3	41	82,5	38	88,0	25	81,2	23	85,7	35	82,5	31	85,0
54:55	25	49,7	18	50,4	36	49,1	31	50,2	21	50,7	21	52,6	32	48,7	28	50,1
Termet	-	-	-	-	30	164,4	26	154,1	26	164,7	30	153,7	30	165,1	20	153,1

7/ táblázat

Néhány fontosabb avar kori temető abszolút méreteinek és jelzőinek középértéke /folytatás/

Martin	Szentos-Kaján /Wenger, 1955/				Fehértó-A				Szeged-Makkoserdő			
	Férfiak		Nők		Férfiak		Nők		Férfiak		Nők	
	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M	N	M
1.	37	178,2	14	170,8	70	181,7	71	172,6	33	172,0	23	170,8
8.	37	143,1	16	140,6	70	139,8	72	137,0	33	142,4	25	139,1
9.	50	97,5	22	95,9	74	96,7	77	94,3	33	99,0	28	94,0
17.	21	136,1	10	127,2	56	131,5	62	124,5	24	135,7	14	128,5
38.	8	1459,0	5	1375,0	53	1339,0	54	1220,3	19	1410,0	12	1270,0
45.	32	118,4	17	113,5	59	134,0	48	125,1	18	135,6	8	125,6
47.	20	133,9	10	124,6	49	118,9	52	112,2	22	116,0	15	106,6
48.	21	121,4	10	115,9	69	70,9	74	67,3	29	69,3	23	66,3
72.	36	70,7	17	68,1	58	87,3	64	86,7	27	87,4	14	85,2
8:1	34	80,7	13	81,3	67	76,9	69	79,3	33	80,6	22	83,2
17:1	20	75,6	9	73,8	56	72,2	59	72,2	24	75,1	12	75,1
17:8	19	95,6	9	92,6	54	94,8	58	90,8	24	93,0	14	94,3
9:8	19	63,7	16	68,9	69	69,7	71	68,7	31	70,2	24	68,5
47:45	13	88,0	6	91,8	30	88,2	35	89,5	14	83,8	7	89,0
48:45	21	52,5	10	54,8	39	52,7	48	54,5	18	50,0	8	53,1
52:51	37	86,3	18	90,6	68	84,5	76	85,4	30	78,0	23	79,8
54:55	31	50,1	16	49,7	66	48,8	75	50,1	28	46,6	21	47,1
Törnet	14	167,0	4	158,4	32	168,7	19	157,2	17	165,1	15	151,9

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért adtuk meg az összehasonlításhoz és értékeléshez felhasznált szériák abszolút méreteinek és jelzőinek középértékét.

8. A temető tipológiája

A részletes metrikus és morfológiai analízis után a Lipták Pál által közölt avar temetők /12, 13, 14, 15, 16, 17, 18/ embertani típusai alapján megkíséreltem a temető tipológiai elemzését. Célom nem az volt, hogy tökéletes tipológiai képet adjak a fehértői temetről, az ugyanis nagyobb szakmai gyakorlatot igényelne, hanem az, hogy a fontosabb és jól elkülöníthető jellegegyüttessel rendelkező csoportokat szétválasszam és ezekre rámutassak.

A típuselemek szétválasztása 130 esetben volt lehetséges. A meghatározatlanok nagy része töredékes, ezért a pontosabb elemzést nem lehetett elvégezni. A temető elég nagy heterogenitást mutat. A férfiak és nők típusainak megoszlási aránya hasonló. A férfiaknál az északi típuselem a leggyakoribb, a nőknél a brachykran europid csoport. De hasonlóan nagy arányban szerepel itt is az északi típus. Jelentős mindkét nem esetében a cromagnoid-A és a mediterrán típus. Alárendeltebb szerepet játszik a cromagnoid-B és a mongoloid típuselem. A könnyebb áttekinthetőség kedvéért táblázatos formában is megadom a típuselemek valószínű megoszlását.

Tipuselemek	Férfiak	Nők	Együtt
Nordicus.....	18 /24,3%/	20 /25,6%/	38 /25,0%/
Brachykran csoport.....	10 /13,5%/	22 /28,2%/	32 /21,0%/
Cromagnoid-A.....	17 /22,9%/	9 /11,5%/	26 /17,1%/
Mediterran.....	11 /14,9%/	5 / 6,4%/	16 /10,5%/
Cromagnoid-B.....	4 / 5,4%/	6 / 7,7%/	10 / 6,5%/
Mongoloid.....	2 / 2,7%/	5 / 6,4%/	7 / 4,6%/
Protomorph chamaekran.....	-	1 / 1,2%/	1 / 0,6%/
Meghatározatlan.....	12 /16,2%/	10 /12,8%/	22 /14,4%/
	74	78	152

Északi típus. A férfiak koponyája hosszú, koponyaindex alapján dolichokran. Az arc leptoprosop, felsőacr lepton, és mesen, tehát keskeny, vagy középszéles. Koponyarelief erős tagoltságot mutat. A termet általában magas - nagyközepes. A nők koponyája középhosszu - hosszú, mesokran-dolichokran. Az arc középszéles - széles, lepto-mesoprosop. A termetet csak néhány esetben lehetett megállapítani, ezekben az esetekben nagyközepes - magas. Az északi típus jellegei nagyon sok esetben a mediterrán jelleggel keverednek. /I. tábla/

Brachykran csoport. A koponya rövid, brachykran, az arc középszéles, mesoprosop. A csoporton belül előfordul a lappid, alpi, dinári, pamiri és armenoid /előázsiai/ is. Az egyes típusokat egy-egy képviselőjükön keresztül jellemezzük.

a/ Lappid. A 223-as sir alapján adjuk meg a jellemzését. A koponya körvonala ovoid. Rövid /brachykran/, nyakszirti négyzetben alacsony /tapeinokran/, oldalnézetben középmagas /orthokran/, a glabella gyengén fejlett. Az arc széles, felsőarc szintén széles /euryen/, szemüreg középmagas /mesokonch/.

b/ Alpi. A 218-as sir alapján. A koponya norma verticalisban ovoid, rövid /brachykran/, nyakszirti nézetben

alacsony /tapeinokran/. Protuberancia occipitalis externa gyengén fejlett. Oldalnézetben közép magas /orthokran/. Glabella közepes fejlettségű. Az arc középszéles /mesoprosop/, felsőarc középszéles /mesen/. /II. tábla/

c./ Dinari. Jellemzését a 150. sir alapján íróm le. A koponya körvonala felülnézetben sphenoid. A koponya rövid /brachykran/, nyakszirti nézetben alacsony /tapeinokran/, protuberancia occipitalis externakevössé fejlett. Oldalnézetben magas /hypsikran/, glabella mérsékelt. Az arc mesoprosop, felsőarc középszéles /mesen/, az orr erősen kiálló. A lambdatájon lapultság jellemzi. /III. tábla/

d./ Pamiri. A 272. sir alapján. A koponya norma verticalisban sphenoid, rövid /brachykran/. Nyakszirti nézetben közép magas /metriokran/. Protuberancia occipitalis externa fejletlen. Lambdatájon lapultság. Oldalnézetben magas /hypsikran/. Glabella sekély, homlok meredek. Az orr mérsékeltten kiálló. /IV. t. Az arc igen keskeny /hyperleptoprosop/, felsőarc keskeny /lepten/.

e./ Armenoid. /Előázsiai/ Egy esetben 204. sir kifejezett az előázsiai típus. Néhány esetben a típusjellegei más típusok jellegeivel keveredtek. A 204. sir leírása. A koponya rövid /brachykran/, norma verticalisban sphenoid. Nyakszirti nézetben alacsony /tapeinokran/. Oldalnézetben közép magas /orthokran/. A homlok hajlott, a nyakszirt lapos /planoccipitalis/, Az orr erősen kiálló.

3./ Cromagnoid-A. A temető anyagának 17 %-át teszi ki ez a típus. A termet általában nagyközepes-magas. A koponya középhosszu-hosszu. /dolicho-mesokran/ Az orr általában kiálló. Az arc széles /euryprosop/ és szögletes, felsőarc széles /euryen/. A szemüreg téglalap alakú. /V. tábla/

4./ Mediterrán. A mediterrán csoport a brachykran csoportéhoz hasonlóan nagy heterogenitást mutat. Szétválasztásukat elsősorban a nőknél az nehezítette, hogy a mediterrán jelleg az északi típus jellegeivel keverednek. Általában a finomabb lefutások jellemzik a koponyákat.

A csoport jellemzését a 32. sir alapján adom meg. A koponya körvonala norma verticalisban ovoid, koponyajelző alapján hosszú /dolichokran/. Nyakszirti nézetben magas /akrokran/. Oldalnézetben közép magas /orthokran/. A glabella közepes fejlettségű. Az arc széles /euryprosop/, felsőarc középszéles /mesen/. A csoporthoz tartozik egy keleti mediterrán /iráni/ típus is, 30. sir. /VI. tábla/

A koponya körvonala norma verticalisban ovoid. Egyébként középhosszu /mesokran/. Nyakszirti nézetben közép magas /metriokran/. Oldalnézetben közép magas /orthokran/. Az orr erősen kiálló. A glabella és a protuberantia occipitalis externa gyengén fejlett. A spina nasalis anterior erőteljes.

5/ Cromagnoid-B típus. Egyik jó képviselője a 318. sir. A koponya körvonala norma verticalisban pentagonoid, rövid /brachykran/. Nyakszirti nézetben inkább alacsony /tapeino-metriokran/, oldalnézetben közép magas /orthokran/. A protuberantia occipitalis externa fejletlen. Az arc széles /euryprosop/, felsőarc szintén széles /euryen/. Termete kisközepes - 160,0 cm. A cromagnoid-B típus alárendeltebb szerepet játszik a populációban, mint az előbbi típusok. /VII. tábla/

6./ Mongoloidok. A típuselemek elkülönítése a jellegek keveredése miatt nehéz. A legtöbb esetben európai vonást is mutatnak. A részletesebb elemzést a 324. sir alapján egy baikáli típusú férfi csontváza alapján írom le. /VIII. tábla/

Termete magas. A koponya hosszú /dolichokran/, norma verticalisban ovoid. Nyakszirti nézetben közép magas /metriokran/, oldalnézetben alacsony /chamaekran/. Glabella kifejezett. Az arc igen magas, index alapján leptoprosop, a felsőarc keskeny /lepten/. Az orr a mongoloidok átlagánál erőteljesebben kiálló.

7./ A fehértői temetőben is előfordul a chamaek-rania. Jó példája ennek a 351. sírból előkerült női koponya. A részletes leírása a következő. Termete nagyközepes. A koponya körvonala norma verticalisban sphenoid, középhosszu /mesokran/. Nyakszirti nézetben alacsony /tapeinokran/, oldalnézetben szintén alacsony /chamaekran./. Felsőarc keskeny /lepten/. A homlok rendkívül alacsony és hátrahajló, szinte "neanderhaloid" jelleget mutat.

A fehértői temető népességének leglényegesebb összetevője ezek szerint az északi, a brachykran csoport, a két változatban jelentkező cromagnoid és a mediterrán típus. A mongoloid típusú elemek inkább europa-mongoloid formában vannak képviselve.

A férfiak és nők típusösszetételének aránya hasonló. A populáció tehát az elkülöníthető típusú elemek alapján heterogénnek mondható.

III. fejezet

Az avarok antropológiai kutatásának történeti áttekintése

Az avarok, valamint az utánuk következő népvándorláskori népek antropológiai jelentőségére már utaltunk. Ezek a tényezők szabják meg az avar népesség antropológiai kutatásának irányát is. Az antropológiai kutatás elválaszthatatlan a régészettől, mely a leletek alapján datálja a feltárt anyagot. A régészeti vonatkozásokat már leírtuk, most vázoljuk az avar korra vonatkozó antropológiai kutatás történetét.

Az avarok antropológiájával hazánkban is több szerző foglalkozott.

Bartucz /1. 2/

Munkáiban több temető alapján ismerteti a mért és számított termetátlagokat. Következtetéseket von le

a törzsek termete és területi elhelyezkedése között. Megállapítja, hogy "az Alföld közepén alacsonytermetű, délre és nyugat felé, Dunántúlra haladva magasabb termetű avar törzsek körvonalai bontakoznak ki."

Munkáiban tipusanalizissel is foglalkozott.

Lipták dolgozta fel /12. 13. 14. 15/ a legtöbb avarkori temetőt. Legfőbb érdeme az avarkori népesség embertani típusainak elemzése és meghatározása. Több cikkében leírja a leggyakoribb típusokat és azok ismertető jegeit.

Üllő II. népességére vonatkozóan a következő megállapításokat tette: - népessége heterogén, túlsúlyban vannak az europid elemek. Gyakori a mediterrán elem. A férfiak és nők típusösszetétele hasonló.

Üllő I. temetőnél a férfiak és nők típusösszetételének eltérését mutatja ki. A népesség 1/3-a mongolid. Az europid típusban legjelentősebb a mediterrán.

Áporkaiürbösztá esetében a népesség fele europid jellegű, főként brachykran komponenssel.

A Homokmogy-Halom temetőben a magastermetű, keskenyarcú dolichomorf típus az uralkodó. Előfordul a brachykran csoport is. Jelentős a gracilis mediterrán, a Cromagnoid-A és a Cromagnoid-B /keleteuropid/ típus és alárendelt szereppel a mongolid típus.

Wenger /21. 22/ avarkori temetők embertani anyagán végzett tipológiai vizsgálatokat, melyek alapján az Alattyán-tuláti temetőben a mérsékeltlen rövidfejű és középszéles arcú, közepes termetű típust írja le. Az europid jellegű avar temető teljes képét igyekszik meghatározni. Típusai: dinári, északi, protoeuropid /Cromagnoid-B/, mongolid /egy esetben/, mediterrán /egy esetben/.

Ezt a temetőt az összehasonlításnál már részben elemeztem és azt a következtetést vontam le, hogy a legeltérőbb jellegekkel rendelkezik, az összehasonlításra felhasznált temetők között. Ha összehasonlítjuk a Lipták

által feldolgozott Ü115 I. és Ü115 II. temetőkkal, szembe-
tűnik, hogy ott az europid típus volt az uralkodó és kü-
lönösen fontos volt a mediterrán elem. A Szentcs-Kaján
temetőben is mint láttuk, főként europid típusok mutatha-
tók ki, a mediterrán típus azonban alárendelt szerepet ját-
szik.

E néhány példa is bizonyítja, hogy az avarok
antropológiájának kérdése még korántsem megoldott feladat,
sok az ellentmondás és a feltárt anyag egy része még fel-
dolgozatlan. A fehértói temető embertani elemzésével az
avarker antropológiai problémájának megoldásához kívántam
újabb adatokat szolgáltatni.

8/ táblázat
Fehértó-A. avarkor. Morfológiai jellegek: Férfiak

Sírazm Leltári szám	3 1677	13 1682	16 1685	18 1688	26 1690	27 1691
Koponya ált. jellemezése, megtartása	A halánték töredékes, e- gyébként ép	Jó megtartá- su, vastag falu kop.	Jó megtar- tásu, de áll- kapocs nincs	Vetemedett, az arcrésze töredékes	Az alapi rész töredékes	Rendellenes csónakfejű- ség
N. vert.	Sphenoid	Ovoid	Ovoid	Sphenoid	Sphenoid	Ellipszoid
Homlok Glabella	keskeny 2	széles 2	középszéles 2	keskeny 2	széles 2	keskeny 1
Pr. occ. ext.	1	2	2	1	3	1
Orr Orrtővis	keskeny 2	középszéles 2	középszéles 3	széles 2	keskeny 3	keskeny 3
Arc Felsőarc Fossa canina	magas középmagas köz. mély	magas középmagas köz. mély	- középmagas sekély	- alacsony köz. mély	magas magas köz. mély	középmagas középmagas sekély
Arcprofil Alv. progn.	orthognath függőleges	orthognath függőleges	prognath -	- mérsékelt	orthognath függőleges	orthognath függőleges
Termet	-	170,1	-	-	-	-
Típus	Cr. B	Észeki	Északi	-	Brach. eur.	Mongoloid

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkor. Morfológiai jellegek. Férfiak

Sorszám Leltári szám	29 1693	32 1696	42 1702	43 1703	45 1704	51 1710
Életkor	AD.	Sen.	Sen.	Sen.	MAT.	MAT.
Koponya ált. jellemezése, megtartása	Szemüreg és az alapi rész töredékes	Teljesen ép koponya	Csak calva- ria és man- dibula	Jó megtar- tásu koponya	Jó megtar- tásu cranium	Az alapi része töredékes
N. vert.	sphenoid	ovoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid
Homlok Glabella	keskeny 3	keskeny 3	középszéles 3	széles 5	keskeny 4	keskeny 3
Pr. occ. ext.	2	2	2	4	2	2
Orr Orrtővis	széles 3	keskeny 3	- -	széles 5	keskeny 2	középszéles 2
Arc Felsőarc Fossa canina	alacsony alacsony köz. mély	- alacsony köz. mély	- - -	alacsony alacsony sekély	alacsony alacsony sekély	középmagas középmagas köz. mély
Arcprofil Alv. progn.	mesognath függőleges	orthognath függőleges	- -	mesognath -	orthognath függőleges	- függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-
Tipus	Br. eur.	Mediterrán	-	Cr.A	Mediterrán	Dinári

8/ táblázat

Fehértő-A. avarkor. Morfológiai jellegek /folytatás/ Férfiak

Sorszám Leltári szám	53 1712	57 1714	69 1720	72 1722	80 1725	81 1726
Életkor	MAT.	MAT.	AD.	MAT.	MAT.	MAT.
Koponya ált. jellemezése, megtartása	Az arcresz és a koponya alapja töredékes	Töredékes koponya	Az arcresze töredékes	Az alapi és occipitalis része hiányos	A jobb oldali parietale hiányzik	Az alapi és arcresz töredékes
N. vert.	Pentagonoid	-	pentagonoid	ovoid	ovoid	spheroid
Homlok Glabella	középszéles 2	- -	- -	keskeny 3	keskeny 2	középszéles 5
Pr. occ. ext.	3	-	-	1	2	4
Orr Orrtővis	keskeny 4	- -	- -	keskeny 2	középszéles 5	- 3
Arc Felsőarc Fossa canina	- középmagas sekély	- - -	- - sekély	középmagas középmagas köz. mély	magas magas sekély	- magas mély
Arctprofil Alv. progn.	- mérsékelt	- -	- -	orthognath -	prognath mérsékelt	- -
Termet	-	-	-	-	-	-
Tipus	Északi	-	-	Cr.A	Iráni /K-i med/	Alpi

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sírszám Leltári szám	83 1728	89 1732	91 1733	92 1734	95 1737	102 1739
Életkor	MAT.	MAT.	MAT.	MAT.	MAT.	MAT.
Koponya ált. jellemzése, megtartása	Az arc és az alapi rész türedékes: plagiokephalia	Türedékes, post mortálisan torzult	A basalis része türedékes	Jó megtartásu koponya	Az arcrésze kissé hiányos	Türedékes, bathrocephalia jellemzi
N. vert.	sphenoid	sphenoid	ovoid	ovoid	ovoid	ovoid
Homlok Glabella	széles 4	széles 4	középszéles 3	középszéles 4	széles 3	széles 4
Pr. occ. ext.	-	-	2	3	3	2
Orr Orrtővis	középszéles 3	széles 2	középszéles 4	széles 3	- -	nagyon sz. 2
Arc Felsőarc Fossa canina	- alacsony köz. mély	magas középmagas mély	középmagas középmagas köz. mély	alacsony alacsony mély	- alacsony mély	alacsony alacsony köz. mély
Arcprofil Alv. progn.	- -	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath függőleges	- -	orthognath függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-
Típus	Cr.A	Dinári	Mediterrán	Cr.A	Cr. A	Cr.A

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek, férfiak. /folytatás/

Sírszám Leltári szám	118 1746	119 1747	136 1753	150 1764	155 1765	156 1767
Életkor	MAT;	MAT.	MAT.	MAT.	MAT.	MAT.
Koponya ált. jellemezése, megtartása	Jó megtartá- su	Jó megtar- tásu	Basalis ré- szén tö- redékes	Jó megtar- tásu	Az alapi része töredékes	Jó meg- tartásu
N. vert.	ovoid	sphenoid	spheroid	sphenoid	sphenoid	sphenoid
Homlok Glabella	széles 2	középszéles 4	keskeny 1	középszéles 2	középszéles 2	középszéles 5
Pr. occ. ext.	1	1	1	2	-	3
Orr Orrtövis	keskeny 2	széles 3	középszéles 2	középszéles 4	keskeny 3	keskeny 3
Arc Felsőarc Fossa canina	magas középmagas köz. mély	alacsony középmagas köz. mély	középmagas középmagas sekély	középmagas középmagas köz. mély	- magas mély	magas magas köz. mély
Arcprofil Alv. progn.	mesognath függőleges	orthognath függőleges	- függőleges	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt
Termet	-	-	-	-	-	-
Tipus	Északi	Északi	Pamiri	Dinári	-	Északi

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sírszám Leltári szám	193. 1791	197. 1794	197. 1795	210. 1801	221. 1806	224. 1808	226. 1809
Életkor	Ad.	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.
Koponya ált. jellemezése, megtartása	Az arc-ré- sze hiá- nyos	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Vastagfalú, masszív ko- ponya	Masszív, jó meg- tartású	Az occipi- tális rész hiányzik
N.vert.	sphenoid	sphenoid	ovoid	sphenoid	ellipszoid	ovoid	sphenoid
Homlok Glabella	középszéles 3	keskeny 2	középszéles 3	keskeny 2	középszéles 3	széles 4	keskeny 3
Pr.occ.e.	2	1	2	2	3	2	-
Orr Orrtővis	- -	középszéles 2	középszéles 3	középszéles 3	széles 2	középszéles 2	középszéles 4
Arc Felsőarc Fossa canina	- - -	magas magas köz. mély	magas magas köz. mély	alacsony alacsony mély	magas magas köz.mély	magas magas sekély	középmagas középmagas köz. mély
Areprofil A. progn.	- sekély	mesognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt	orthognath mérsékelt	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt
Temet	-	-	-	-	-	-	-
Típus	-	d	n	m	n	n	-

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sorszám Leltári szám	230. 1812	231. 1813	254. 1820	255. 1821	256. 1822	265. 1827	279. 1832
Kor	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.	Sen.	Mat.
Koponya ált. jellemzése, megtartása	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	A jobbolda- li parietale hiányzik	A jobbolda- része töre- dékes
N.vert.	spheroid	sphenoid	sphenoid	ovoid	sphenoid	spheroid	sphenoid
Homlok Glabella	középszéles 2	keskeny 3	keskeny 3	keskeny 1	keskeny 4	középszéles 3	középszéles 4
Pr.occ.e.	1	1	1	1	2	2	4
Orr Orrtövis	középszéles 2	középszéles 2	középszéles 2	középszéles 4	középszéles 2	középszéles 2	középszéles 3
Arc Felsőarc F.can.	középmagas alacsony köz. mély	magas középmagas sekély	alacsony alacsony köz. mély	középmagas magas sekély	középmagas alacsony köz. mély	- alacsony mély	- középmagas köz. mély
Arcprofil A.progn.	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt	mesognath kifejlett	orthognath -	orthognath függőleges
Termet	-	-	168,9	158,3	164,2	162,6	-
Típus	m	mo	n	m	n	pr.	-

8/ táblázat

Fehértó-A, avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sírszám Leltári szám	281. 1834	289. 1852	293. 1854	295. 1856	298. 1858	300. 1859	303. 1860
Életkor	Mat.	Sen.	Sen.	Mat.	Mat.	Mat.	Mat.
Koponya ált. jellemezése, megtartása	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású. Bath- rocephalia	Vékonyfalu, töredékes	Az alapi rész hiányzik e- gyébként ép	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású
N.vert.	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid
Homlok Glabella	középszéles 5	keskeny 4	keskeny 3	keskeny 5	keskeny 2	keskeny 4	középszéles 5
Pr.occ.e.	3	2	-	-	1	1	2
Orr Orrtővis	középszéles 5	széles 3	keskeny 2	középszéles 4	középszéles 2	keskeny 3	nagyon széles 2
Arc Felsőarc F.can.	magas magas mély	alacsony alacsony mély	- középmagas sekély	- alacsony köz. mély	magas középmagas mély	középmagas középmagas mély	- alacsony mély
Arcprofil A.progn.	orthognath függőleges	mesognath függőleges	- -	- -	- függőleges	- függőleges	- -
Térmet	-	165,1	-	168,1	-	-	163,9
Tipus	crA	crA	-	crA	br.eur.	m	crB

8/ táblázat

Fehértó-A, avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sírszám Lelt. Szám	304. 1861	305. 1862	310. 1865	314. 1867	316. 1869	317. 1870	324. 1874	338. 1881
Kor	Sen.	Mat.	Sen.	Mat.	Mat.	Mat.	Sen.	Sen.
Koponya ált. jellezése, megtartása	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Töredékes	Jó megtar- tásu, masszív
N.vert.	sphenoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	pentagonoid	ovoid	ovoid	sphenoid
Homlok Glabella	széles 2	köz. széles 4	köz. széles 5	széles 5	köz. széles 5	köz. széles 5	keskeny 3	köz. széles 5
Pr.occ.e.	2	1	1	2	3	2	3	3
Orr Orrtövis	köz. széles 3	széles 2	széles 4	köz. széles 3	keskeny 5	keskeny 3	- -	köz. széles 5
Arc Felsőarc F.can.	- magas köz. mély	- köz. magas mély	alacsony alacsony mély	- köz. magas köz. mély	köz. magas magas mély	magas magas sekély	- - mély	- alacsony mély
Arcprofil A.progn.	orthognath függőleges	mesognath -	orthognath függőleges	orthognath -	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt	- -	orthognath mérsékelt
Termet	-	164,8	169,8	170,0	172,2	168,8	175,0	166,2
Típus	n	-	crA	crA	n	bajkái	n	crA

8/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek /folytatás/. Férfiak

Sírszám Lelt. szám	339. 1882	347. 1888	354. 2422	359. 2425	360. 2426	360. 2427	366. 2431	370. 2434
Életkor	Mat.	Mat.	Sen.	Mat.	Mat.	Mat.	Sen.	Sen.
Koponya jellemezése, megtartása	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású. Su- tura m.	Jó megtar- tású	Vastagfalu masszív koponya	Az alapi része töredékes	Rossz meg- tartású, töredékes
N.vert.	ellipszoid	sphenoid	ovoid	pentagonoi	ovoid	ovoid	sphenoid	spheroid
Homlok Glabella	köz. szél. 4	köz. szél. 4	széles 2	köz. szél. 2	keskeny 2	keskeny 4	keskeny 3	keskeny 3
Pr.occ.e.	2	3	1	3	2	3	3	2
Orr Orrtövis	keskeny -	köz. szél. 3	széles -	keskeny 4	keskeny 4	keskeny 4	köz. szél. 3	köz. szél. 3
Arc Felsőarc F.can.	alacsony alacsony köz. mély	magas köz. magas sekély	- alacsony köz. mély	magas magas mély	köz. magas. köz. magas köz. mély	köz. magas köz. magas mély	alacsony alacsony mély	köz. magas alacsony mély
Arcofil Alv. progn.	prognath -	orthognath függőleges	mesognath -	orthognath kifejlett	orthognath függőleges	orthognath -	mesognath -	orthognath -
Termet	170,8	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	crA	crA	crB	m	n	n	crA	-

9/ táblázat

Fehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /1/

Sorszám Leltári szám	3. 1677	4. 1678	5. 1679	11. 1681	14. 1683	15. 1684	17. 1686	23. 1689
Életkor	Mat.	Ad.	Ad.	Mat.	Ad.	Sen.	Ad.	Ad.
Koponya megtartása, jellemzése	A halánték töredékes	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtartású	Jó meg- tartású	Jó megtar- tású	Rossz meg- tartású
N.vert.	sphenoid	ovoid	sphenoid	ovoid	ovoid	sphenoid	ovoid	ovoid
Homlok Glabella	keskeny 2	köz.széles 2	köz.széles 2	köz.széles 2	köz.széles 3	köz.széles 2	keskeny 2	széles 1
Pr.occ.e.	1	0	2	1	1	1	2	1
Orr Orrtővis	keskeny 2	keskeny 4	keskeny 3	széles 2	széles 2	köz.széles 2	köz.széles 4	széles 2
Arc Felsőarc F.can.	magas köz.magas köz.mély	alacsony alacsony sekély	köz.magas köz.magas sekély	magas magas sekély	magas magas sekély	köz.magas magas köz.mély	magas magas sekély	köz.m. magas köz.mély
Arcprofil A.progn.	- függőleges	orthognath függőleges	mesognath függőleges	orthognath kifejlett	orthognath mérsékelt	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orth. függ.
Termet	-	-	-	-	160,1	-	-	-
Típus	crB	crA	p	n	n	br.eur.	n	n

9/táblázat

Pehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /2/

Sorszám Lelt. szám Életkor	31. 1695 Sen.	39. 1700 Mat.	41. 1701 Mat.	46. 1705 Sen.	47. 1706 Ad.	48. 1707 Sen.	50. 1709 Mat.	54. 1713 Mat.
Koponya megtartása, jellemzése	Az arckoponyája nagyon töredékes	Az agykoponya és mandibula töredékes	Az alapi rész töredékes	Az alapi része töredékes	Jó megtartásu	Az alapi része vetemedett	Calvaria és mandibula	Jó megtartásu
N.vert.	sphenoid	ovoid	ovoid	pentagonoid	pent.	ovoid	sphenoid	sphenoid
Nomlok Glabella	köz.szél. 2	köz.szél. 2	- 3	keskeny 2	keskeny 2	keskeny 2	köz.szél. 2	keskeny 1
Pr.occ.e.	1	-	2	1	2	1	0	1
Orr Orrtővis	széles 3	széles 2	köz.szél. 4	köz.szél. 3	széles. 3	nagyon sz. 3	köz.szél. 2	köz.szél. 2
Arc Felsőarc F.can	- köz.magas köz.mély	köz.magas köz.magas mély	magas magas köz.mély	- köz.magas köz.mély	köz.magas köz.magas mély	köz.magas köz.magas sekély	magas magas sekély	magas magas köz.mély
Areprofil A.progn.	- függőleges	- mérsékelt	orthognath mérsékelt	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthogn. mérsékelt	- függ.	prognath kifejlett
Termet	-	-	-	-	-	-	-	-
Típus	-	-	n	crB	br.eur.	n	-	mo

9/ táblázat

Fehértő-A. avarkori. Morfológiai jellegek. Nők/3/

Sorszám Lejt. szám Életkor	58. 1715 Sen.	60. 1716 Ad.	61. 1717 Sen.	64. 1719 Sen.	71. 1721 Sen.	75. 1723 Mat.	78. 1724 Ad.
Koponya ált. jellemzése, megtartása	Protomorf jellegű, a- lacsony kop.	Rossz meg- tartásu, vékonyfalu	Az agyko- ponya tő- redékes	A fog alve- olusai fel- szívódtak	Az alapi ré- sze hiányzik	Jó meg- tartásu, masszív	Jó megtar- tásu
N.vert.	sphenoid	ovoid	sphenoid	ovoid	ovoid	ovoid	ovoid
Homlok Glabella	keskeny 3	köz.széles 1	köz.széles 1	keskeny 3	köz.széles 2	keskeny 2	köz.széles 1
Pr.occ.e.	2	1	-	1	-	4	1
Orr Orrtűvis	köz.széles 2	keskeny 2	köz.széles 1	keskeny 2	keskeny -	köz.széles 3	köz.széles 2
Arc Felsőarc F.can.	- magas köz.mély	köz.széles köz.magas nagyon mély	- magas sekély	- alacsony sekély	- magas sekély	keskeny alacsony sekély	- köz.magas köz.mély
Arcprofil A.progn.	mesognath -	orthognath függőleges	- -	- -	- függőleges	orthognath függőleges	mesognath -
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	pr.ch.,cra	m-n	mo	-	mo-n	crB	p

9/ táblázat

Pehértó-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /4/

Sírszám Lelet. szám Életkor	82. 1727 Ad.	85. 1729 Ad.	88. 1731 Sen.	93. 1735 Mat.	94. 1736 Ad.	98. 1738 Mat.	103. 1740 Mat.
Koponya jellemezése, megtartása	Az alapi része hiányos	Az arc- része töre- dékes	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Homlokcson- tot az ása- tásnál bezúzták	Az occi- pitalis rész hiányzik	Jó megtar- tásu, sutu- ra metopica
N.vert.	ovoid	ovoid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	ovoid	ovoid
Homlok Glabella	széles 1	köz.széles 1	keskeny 1	széles 1	- 2	köz.széles 1	széles 1
Pr.occ.e.	2	2	2	2	2	1	o
Orr Orrtővis	keskeny 2	keskeny 4	köz.széles 3	keskeny 2	széles 4	keskeny 2	széles 3
Arc Felsőarc F.can.	magas magas köz.mély	magas köz.magas köz.mély	- magas sekély	magas magas köz.mély	köz.magas köz.magas köz.mély	magas magas sekély	köz.magas köz.magas kitöltött
Arcprofil A.progn.	orthognath mérsékelt	orthognath függőleges	orthognath függőleges	mesognath mérsékelt	mesognath függőleges	mesognath mérsékelt	orthognath függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	n	m-n	a	n	br.eur	n	n

9/ táblázat

Fehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /5/

Sírszám Lelt. szám Életkor	108. 1742 Mat.	109. 1743 Mat.	109. 1744 Ad.	111. 1745 Mat.	121. 1748 Ad.	123. 1749 Sen.	128. 1751 Sen.
Koponya jellemzése, megtartása	Jó megtar- tásu, Su- tura metop.	Az arc, és occ. rész töredékes	Rossz meg- tartásu, töredékes	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Rossz meg- tartásu, al- veolus felsz.	Occipitalis része hiányos
N.vert.	ovoid	sphenoid	ovoid	sphenoid	ovoid	ovoid	ovoid
Homlok Glabella	köz.széles 1	széles 3	keskeny 1	keskeny 1	köz.széles 2	keskeny 4	köz.széles 1
Pr.occ.e.	1	2	2	1	1	2	-
Orr Orrtővis	széles 3	köz.széles 5	széles -	keskeny 4	széles 2	- -	köz.széles 2
Arc Felsőarc P.can.	- köz.magas sekély	- köz.magas sekély	köz.magas keskeny köz.mély	köz.magas magas sekély	köz.magas magas köz.mély	- - -	- magas sekély
Arcprofil A.progn.	orthognath -	mesognath -	mesognath függőleges	orthognath -	mesognath -	orthognath -	orthognath függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	m	crA	crA	d	br.eur.	-	m

9/ táblázat

Pehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /6/

Sorszám Lelt.szám Életkor	132. 1754 Mat.	138. 1756 Ad.	148. 1763 Sen.	165. 1771 Mat.	168. 1773 Mat.	170. 1776 Mat.	176. 1780 Mat.
Koponya jellemzése, megtartása	Jó megtar- tásu. Var- ratosontok	Jó megtar- tásu. Sutu- ra metopica	Jó megtar- tásu, vas- tagfalu	Jó megtar- tásu.	Alapi ré- sze türe- dékes	Vékony fa- lu, rossz megtartásu	Jó megtar- tásu
N.vert.	sphenoid	spheroid	ovoid	ovoid	ovoid	sphenoid	sphenoid
Homlok Glabella	keskeny 1	széles 4	keskeny 1	széles 2	széles 1	köz. széles 1	széles 1
Pr.occ.e.	1	2	1	1	-	-	1
Orr Orrtővis	széles 4	keskeny 5	köz. széles 4	széles 2	köz. széles 3	keskeny 1	széles 1
Parc elsőarc F.can.	köz. széles köz. széles köz. mély	keskeny keskeny sekély	köz. széles széles sekély	- köz. széles köz. mély	köz. széles köz. széles sekély	- - kitöltött	- - sekély
Arcprofil A.pregnath.	orthognath -	orthognath függőleges	orthognath mérsékelt	mesognath -	- függőleges	- -	orthognath függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	a	ora	n-m	n	-	-	mo

9/ táblázat

Fehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /7/

Sírszám Lelt. szám Életkor	181. 1782 Mat.	182. 1783 Mat.	185 1784 Mat.	186. 1785 Mat.	201. 1797 Mat.	202. 1796 Sen.	204. 1799 Sen.
Koponya jellemzése, megtartása	Töredékes	Jó megtar- tásu	Rossz meg- tartásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu, bath- rocephalia	Jó megtar- tásu, alve- olusai felsz.
N.vert.	sphenoid	spheroid	sphenoid	sphenoid	sphenoid	ovoid	sphenoid
Homlok Glabella	köz.széles 1	köz.széles 2	köz.széles 2	keskeny 2	széles 4	köz.széles 1	keskeny 1
Pr.occ.e.	-	2	2	1	3	2	1
Orr Orrtővis	keskeny 1	széles 4	keskeny 3	széles 3	köz.széles 3	köz.széles 3	széles 2
Arc Felsőarc F.can.	széles széles kitoltott	keskeny köz.széles mély	széles széles köz.mély	alacsony alacsony mély	magas köz.magas sekély	alacsony alacsony sekély	- alacsony köz.mély
Arcprofil A.progn.	függőleges	orthognath mészekelt	orthognath mészekelt	orthognath kifejezett	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath -
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	mo	crB	arm	arm	prn	crA	arm

9/ táblázat

Pehértó-A. avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /8/

Sírszám Leltári szám Életkor	209. 18 ⁰⁰ Ad.	211. 1802 Ad.	213. 1803 Mat.	214. 1804 Mat.	223. 1807 Sen.	227. 1810 Mat.	240. 1816 Mat.
Koponya megtartása, jellemezése	Töredékes, rossz meg- tartásu	Töredékes, deformáló- dott	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu
N.vert.	ovoid	spheroid	ovoid	sphenoid	spheroid	ovoid	sphenoid
Homlok Glabella	köz.széles 2	köz.széles 2	köz.széles 3	keskeny 1	keskeny 2	széles 1	köz.széles 2
Pr.occ.e.	-	2	1	1	2	2	2
Orr Orrtövis	széles 2	köz.széles -	széles 3	széles 3	széles 3	köz.széles 4	keskeny 4
Arc Felsőarc F.can.	köz.magas köz.magas köz.mély	magas magas köz.mély	köz.magas köz.magas sekély	- magas sekély	- alacsony mély	köz.magas köz.magas sekély	köz.magas köz.magas köz.mély
Arcprofil A.progn.	orthognath kifejezett	mesognath függőleges	orthognath -	orthognath -	orthognath függőleges	orthognath függőleges	orthognath függőleges
Termet	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	br.eur	d	a	crA-B	lappi	n	n

9/ táblázat
Fehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /9/

Sorszám Lelt.szám Életkor	272. 1831 Mat.	280. 1832 Ad.	286. 1849 Mat.	287. 1850 Mat.	288. 1851 Ad.	294. 1855 Mat.	296. 1857 Mat.
Koponya megtartása, jellemzése	Jó megtar- tásu	Az alapi rész töre- dékes	Az alapi és occipi- talis rész	Az álla- poca töre- dékes	A basalis része hi- ányzik	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu
N.vert.	spheroid	spheroid	ovoid	sphenoid	ovoid	sphenoid	sphenoid
Homlok Glabella	keskeny 2	keskeny 2	köz.széles 2	keskeny 2	köz.széles 2	köz.széles 1	köz.széles 2
Pr.occ.e.	1	2	-	2	1	1	2
Orr Orrtövis	széles 4	köz.széles 2	széles 2	köz.széles 3	széles 4	széles 2	széles 2
Arc Felsőarc F.can.	magas köz.magas sekély	köz.magas alacsony köz.mély	köz.magas köz.magas sekély	- köz.magas kitöltött	alacsony köz.magas sekély	alacsony alacsony köz.mély	alacsony alacsony köz.mély
Arcprofil A.progn.	orthognath kifejezett	mesognath függőleges	- -	orthognath -	orthognath -	mesognath függőleges	mesognath függőleges
Termet	-	-	-	160,3	-	-	-
Típus	p	n	crA	crA	m	crA	crB

9/ táblázat

Pehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /10/

Sírszám Lelt. szám Életkor	315. 1868 Sen.	318. 1871 Sen.	320. 1873 Sen.	330. 1875 Ad.	332. 1877 Ad.	335. 1880 Sen.	344. 1855 Mat.
Koponya jellemzése, megtartása	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Arckoponya, mandibula töredékes	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Jó megtar- tású	Arccsész- töredé- kes
N.vert.	ovoid	pentagonoid	sphenoid	ovoid	ovoid	ovoid	sphenoid
Homlok Glabella	keskeny 2	széles 2	keskeny 3	keskeny 3	köz.széles 2	keskeny 2	köz.széles 2
Fr.occ.e.	1	1	2	1	1	1	-
Orr Orrtővis	köz.széles 2	széles -	- 2	keskeny 5	széles 4	köz.széles 4	széles 3
Arc Felsőarc F.can.	- köz.magas mély	köz.magas alacsony köz.mély	- alacsony sekély	köz.magas magas mély	köz.magas alacsony köz.mély	- alacsony mély	magas magas mély
Arcprofil A.progn.	orthognath -	orthognath -	- -	orthognath függőleges	mesognath függőleges	orthognath -	- -
Termet	165,3	160,0	-	154,2	-	-	-
Típus	m	crB	-	n	p	p	br.eur.

9/ táblázat

Fehértő-A, avarkori. Morfológiai jellegek. Nők /11/

Sírszám Lejt. szám Életkor	351. 1889 Sen.	353. 2421 Ad.	356. 2423 Mat.	361. 2428 Sen.	371. 2435 Mat.	374. 2437 Mat.	376. 2439 Mat.
Koponya jellemzése, megtartása	Jó megtar- tásu	Jó megtar- tásu Sutura m.	Jó megtar- tásu	A mandibu- la törött Padkás sir	Erős alve- oláris prognathia	Rossz meg- tartásu, hi- ányos	Jó meg- tartá- su
N.vert.	sphenoid	ovoid	sphenoid	pentagonoid	ovoid	pentagonoid	sphenoid
Homlok Glabella	köz.széles 3	széles 1	keskeny 3	széles 3	köz.széles 3	keskeny 2	köz.széles 2
Pr.occ.e.	2	1	2	1	2	1	1
Orr orrtövis	köz.széles 3	széles -	keskeny 2	széles -	köz.széles 2	- 3	széles 1
Arc Felsőarc F.can .	- magas nagyon m.	- alacsony köz.mély	- magas mély	- alacsony mély	magas köz.magas köz.mély	- - köz.mély	köz.magas köz.magas köz.nély
Arcprofil A.progn.	prognath -	- -	orthognath -	orthognath -	orthognath kifejezett	- függőleges	orthognath -
Termet	156,9	-	-	-	-	-	-
Tipus	pr.ch	-	a-n	-	r-a	p	n-m

Végezetül köszönetet szeretnék mondani Dr. Lipták Pál docens urnak, hogy lehetővé tette számomra Intézetében a dolgozat elkészítését. És megköszönöm a témaválasztásban nyújtott segítségét és szakmai tanácsait, amelyekkel messzemenő támogatást nyújtott értekezésem elkészítéséhez.

Irodalomjegyzék

- 1/ Bartucz L.: Magyarországi avarok faji összetétele és ethnikai jelentősége. - Ethnographia, 45. /1934/ pp. 101-110.
- 2/ Bartucz L.: Adatok a magyarországi avarok ethnikai és demográfiai jelentőségéhez. - Acta Univ. Szegediensis, Acta Anthropol., Tom.1. Fasc. 1-2. /1950/ pp. 1.
- 3/ Csallány D.: Archäologische denkmäler der avarenzeit in mitteleuropa. Bp. /1956/ pp. 191-192.
- 4/ Diószegi V.: Sámánok nyomában Szibéria földjén. Magvető Kiadó Bp. /1960/
- 5/ Diószegi V.: A sámánhit emlékei a magyar népi műveltségben. Akadémiai Kiadó Bp. /1958/ pp. 17-85.
- 6/ Ferenczy E.: A magyar föld népeinek története a honfoglalásig. Bp. /1958/ pp. 114-123.
- 7/ Farkas Gy.: Embertani gyakorlatok. - Egyetemi jegyzet, Bp. /1963/
- 8/ Kovrig I.: A népvándorláskor népei. - Tört. Muz. Kiadványa. Bp. /1956/
- 9/ László Gy.: A honfoglaló magyar nép élete. - 2. kiad. Népkönyvtár, 4 /1944/ pp. 66-101.
- 10/ László Gy.: Az avarok hazánkban. - Tört. Muz. Kiadványa. Bp. /1956/
- 11/ Banner J. - Méri I. - László Gy. - Radnóti A.: Régészeti kézikönyv. I. Bp. /1954/ pp. 48-50.
- 12/ Lipták P.: Kecel környéki avarok. - Biol. Kzsl. 2 /1954/ pp. 159-580.
- 13/ Lipták P.: Homokmégy-Halom avarkori népessége. - Biol. Kzsl. I. /1956/ pp. 25-45.
- 14/ Lipták P.: Recherches Anthropologiques sur les ossementes avars des Environs d'Üllő.-Acta Arch. 6/1955/ pp. 231-316.

- 15/ Lipták P.: Etude Anthropologique du cimetiere avare d'Áporkaiürbőpuszta.-commune de Bugyi. Ann. Hist. - Nat. Mus. Nation. Hung. N. S., Tom. 1 /1951/ pp. 232-259.
- 16/ Lipták P.: Avaren und magyarren im Donau-Theiss zwischenstromgebiet. - Acta Arch. Tom. VIII. /1957/ pp. 203-228.
- 17/ Lipták P.: Homo sapiens - species collectiva. - Anthrop. Kozl., 6 /1962/ pp. 17-27.
- 18/ Lipták P.: Embertan és emberszármazástan. - Egyetemi jegyzet Bp. /1963/
- 19/ R.Martin - K.Saller.: Lehrbuch der Anthropologie 3. Aufl. Bd. 1. Stuttgart, 1956. pp. 429-597.
- 20/ Móra F.: A fele sem tudomány. Utazás a földalatti Magyarországon. Magvető Kiadó Bp. /1960./ pp. 297-381.
- 21/ Wenger S.: Szentek-Kaján népvándorláskori népességének embertani típusai. /VII-VIII.évk./ Ann. Hist.-Nat. Mus. Nation. Hung., N.S., 2 Tom 6 /1955/ pp. 391-410.
- 22/ Wenger S.: Contributions a' l'anthropologie des avars en Hongrie Le Cimetière d'Alattyán-Tulat/. - Ann. Hist-Nat. Mus Nation. Hung., N.S., Tom 2 /1952/ pp. 205-212.
- 23/ Művelődésügyi Minisztérium által kijelölt munkaközösség: Történelmi materializmus. Egyetemi jegyzet. Tankönyvkiadó. Bp. /1963/ pp. 177-193.
- 24/ Élet és Tudomány Kiskönyvtár:
Diószegi Vilmos: Samanizmus. Bp. /1962/ pp.10.

10/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Férfiak /1/

Méretszám /Martin/	Méreték és jelzők	3. 1677 Mat.	13. 1682 Mat.	16. 1685 Ad.	18. 1688 Sen.	26. 1690 Ad.	27. 1691 Mat.	29. 1693 Ad.
1.	Koponya legnagyobb hossza.....	174	191	186	163	177	186	172
1c.	Koponya hossza a metopiontól.....	172	189	177	161	176	196	169
5.	Koponya alap hossza.....	108	110	107	-	94	95	100
8.	Koponya legnagyobb szélessége.....	143	147	135	143	149	127	147
9.	Legkisebb homlokszélesség.....	96	111	101	93	104	92	89
17.	Basion-bregma magasság.....	143	136	133	-	126	143	124
20.	Porion-bregma magasság.....	118	116	112	119	113	124	109
32/1-a.	Homlokhajlásszög.....	49	44	47	57	47	55	51
38.	Számított koponyakapacitás.....	1458	1557	1123	-	1427	1500	1330
40.	Archossz.....	97	108	108	-	88	89	105
45.	Járomivszélesség.....	142	139	-	-	-	133	-
46.	Középarcszélesség.....	98	98	98	93	91	102	96
47.	Arcmagasság.....	122	126	-	-	134	117	116
48.	Felsőarcmagasság.....	71	72	72	64	79	70	68
51.	Szemüregszélesség.....	40	44	40	40	41	40	38
52.	Szemüregmagasság.....	37	33	32	32	39	36	32
54.	Orrüregszélesség.....	24	26	27	28	25	26	29
55.	Orrmagasság.....	55	54	55	48	49	70	53
62.	Szájpadhossz.....	47	48	52	-	44	41	-
63.	Szájpadszélesség.....	40	40	40	-	40	43	46
65.	Állkapocsbütyökszélesség.....	132	122	-	-	118	133	114
66.	Állkapocsszeglet szélesség.....	113	107	-	94	102	94	94
69.	Állkapocsmagasság.....	32	35	-	30	35	30	33
70.	Állkapocságmagasság.....	65	72	-	60	74	71	69
71.	Állkapocságszélesség.....	37	35	-	29	29	39	31
72.	Arcprofil szög.....	88	86	79	-	95	89	83
8:1	Hosszuság-szélességi jelző.....	82,18	76,96	72,58	87,73	84,18	68,28	85,47
17:1	Hosszuság-magassági jelző.....	82,18	71,20	71,51	71,19	71,19	76,88	72,09
17:8	Szélesség-magassági jelző.....	100,00	92,52	98,52	-	88,11	112,50	84,35
9:8	Transvers. frontopar. jelző.....	67,13	75,51	74,81	65,03	69,80	72,44	60,54
47:45	Arcjelző.....	85,92	90,65	-	-	-	87,97	-
48:45	Felsőarcjelző.....	50,00	51,71	-	-	-	52,63	-
52:51	Szemüregjelző.....	92,50	75,00	80,00	80,00	95,12	90,00	84,21
54:55	Orrjelző.....	43,64	48,15	49,09	58,33	43,86	37,14	54,72
63:62	Szájpadjelző.....	85,11	83,33	76,92	-	90,91	104,83	-
Norma verticalis.....	Sphen.		Ov.	Ov.	Sphen.	Sphen.	El.	Sphen.
Glabella.....	2		2	2	2	2	1	3
Protuberantia occipitalis externa.....	1		2	2	1	3	1	2
Fossa canina.....	3		3	2	3	3	2	3
Spina nasalis anterior.....	2		2	3	2	3	3	3
Alveolaris prognathia.....	1		1	-	2	1	1	1
Termet.....	170-		170,1	-	-	-	-	-
Tipus.....	crB		n	n	-	br.eur.	-	br.eur.

10/ táblázat
Fehértó-A, avarkori. Férfiak /2/

Méret- szám /Martin/	32. 1696 Sen.	42. 1702 Sen.	43. 1703 Sen.	45. 1704 Mat.	51. 1710 Mat.	53. 1712 Mat.	57. 1717 Mat.	69. 1720 Ad.	72. 1722 Mat.	80. 1725 Mat.	81. 1726 Mat.
1.	182	172	186	178	168	192	189	-	186	183	177
1c.	178	167	176	174	167	186	184	-	184	179	175
5.	102	-	96	98	-	-	105	-	-	106	-
8.	128	146	137	136	141	134	-	162	36	138	148
9.	96	97	102	89	93	98	-	-	95	95	100
17.	134	-	127	121	-	-	130	147	-	133	-
20.	109	118	110	107	117	113	-	-	110	115	109
32/1-a.	44	-	47	49	-	-	-	-	51	46	-
38.	1258	-	1258	1179	-	-	-	-	-	1350	-
40.	91	-	94	98	-	-	-	100	-	106	-
45.	128	-	139	131	-	-	-	-	-	-	-
46.	90	-	95	90	94	-	-	103	93	103	96
47.	101	-	-	107	120	-	-	-	118	126	-
48.	66	-	66	64	72	72	-	-	69	79	75
51.	40	41	41	39	40	39	-	-	40	37	-
52.	36	36	32	32	33	35	-	-	36	36	-
54.	22	-	28	23	27	24	-	27	22	28	-
55.	47	-	48	49	55	55	-	-	54	57	-
62.	39	-	44	40	44	40	-	-	41	50	46
63.	37	-	39	37	41	-	-	47	43	45	40
65.	111	-	123	113	124	118	122	126	-	121	-
66.	-	-	95	97	107	102	-	-	103	96	-
69.	28	30	30	29	33	36	40	34	32	35	28
70.	62	70	75	62	65	75	75	63	66	70	-
71.	31	30	35	29	36	31	35	35	31	35	-
72.	87	-	83	85	-	-	-	-	86	79	-
8:1	70,33	84,88	73,66	76,40	83,43	69,79	-	-	73,12	75,41	83,62
17:1	73,63	-	68,23	67,98	-	-	68,78	-	-	72,68	-
17:8	104,69	-	92,03	83,97	-	-	-	90,74	-	96,38	-
9:8	75,00	66,44	74,45	65,44	65,96	73,13	-	-	-	68,84	67,57
47:45	78,91	-	-	80,92	-	-	-	-	-	-	-
48:45	51,56	-	47,43	48,35	-	-	-	-	-	-	-
52:51	90,00	87,30	78,05	82,05	82,50	89,74	-	-	90,00	97,30	-
54:55	46,81	-	58,33	46,94	49,09	43,64	-	-	40,74	49,12	-
63:62	94,87	-	88,64	92,50	93,18	-	-	-	104,88	90,00	86,96
N.vert.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Pent.	-	Pent.	Ov.	Ov.	Spher.
Glab.	3	3	5	4	3	2	-	-	3	2	5
Pr. occ. e.	2	2	4	2	2	3	-	-	1	2	4
F. can.	3	-	2	2	3	2	-	2	3	2	4
Sp. nas.	3	-	5	2	2	4	-	-	2	5	3
A. progn.	1	-	-	1	1	2	-	-	-	2	-
Termet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	m	-	dra	m-x	d	n	-	-	cra	i /K.m/	a

Lo/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Férfiak /3/

Méret- szám /Martin/	83. 1728 Mat.	89. 1732 Mat.	91. 1733 Mat.	92. 1734 Mat.	95. 1737 Mat.	102. 1739 Mat.	118. 1746 Mat.	119. 1747 Mat.	125. 1750 Mat.	130. 1753 Mat.	150. 1764 Mat.
1.	182	170	190	180	183	193	183	179	188	167	176
1c.	173	159	186	175	179	189	176	172	182	166	174
5.	-	-	-	105	99	-	100	101	101	-	101
8.	143	158	146	132	139	136	132	134	140	140	147
9.	103	104	97	100	102	105	101	95	91	92	98
17.	-	-	-	133	133	-	125	128	132	-	135
20.	120	124	110	113	115	115	106	111	117	115	111
32/1-a.	-	57	51	51	55	51	44	49	-	-	48
38.	-	-	-	1267	1359	-	1196	1202	1387	-	1440
40.	-	-	-	101	101	-	100	102	100	-	92
45.	-	-	-	135	140	142	139	131	135	-	130
46.	-	99	94	91	92	107	107	93	91	101	90
47.	-	123	118	108	-	111	122	112	121	114	114
48.	68	72	73	66	66	66	73	71	76	69	71
51.	43	42	42	39	43	42	40	40	38	43	42
52.	35	34	33	30	31	31	35	35	31	34	38
54.	25	26	24	25	-	30	25	27	25	27	24
55.	50	50	50	45	46	50	55	52	54	53	52
62.	51	42	43	43	40	50	48	43	41	49	44
63.	42	41	39	40	-	46	45	42	40	43	37
65.	127	-	117	-	125	-	126	115	117	125	124
66.	114	-	103	-	107	-	98	108	112	99	99
69.	32	36	31	32	33	31	35	31	30	30	30
70.	75	75	65	70	71	69	67	67	65	76	69
71.	40	28	32	35	35	32	37	34	33	33	33
72.	-	89	89	87	-	89	83	85	87	-	87
8:1	78,57	92,94	76,84	73,33	75,96	70,47	72,13	74,86	74,47	83,83	83,52
17:1	-	-	-	74,44	72,68	-	66,85	71,55	70,28	-	76,70
17:8	-	-	-	101,52	95,68	-	94,70	95,52	94,29	-	91,84
9:8	72,03	65,82	66,44	75,75	73,38	73,38	76,52	70,90	65,00	65,71	66,67
47:45	-	-	-	80,00	-	78,17	87,77	85,50	89,63	-	87,69
48:45	-	-	-	48,89	47,14	46,48	52,52	54,20	56,30	-	54,62
52:51	81,40	80,95	78,57	76,92	72,09	73,81	87,51	87,50	77,42	79,07	90,48
54:55	50,00	52,00	48,00	55,56	-	60,00	45,45	51,92	44,44	50,94	46,15
63:62	82,35	97,62	90,70	93,02	-	92,00	93,75	97,67	97,56	87,76	84,09
N. vert.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Ov.	Ov.	Ov.	Ov.	Sphen.	Ov.	Spher.	Sphen.
Glab.	4	3	4	3	3	4	2	4	3	1	2
Pr.occ.e.	-	-	2	3	3	2	1	1	4	1	2
F.can.	3	4	3	4	4	3	3	3	2	2	3
Sp.nas.	3	2	4	3	-	2	2	3	4	2	4
A.progn.	-	1	1	1	-	1	1	1	2	1	1
Termet	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Tipus	cra	d	m	cra	cra	cra	n	n	n	p	d

10/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Férfiak /4/

Méret- szám /Martin/	155. 1765 Mat.	156. 1766 Mat.	159. 1769 Mat.	164. 1770 Sen.	167. 1772 Mat.	178. 1781 Mat.	189. 1788 Mat.	191. 1789 Mat.	193. 1791 Ad.	197. 1794 Mat.	197. 1795 Mat.
1.	180	189	186	184	194	190	189	190	178	170	193
1c.	171	180	183	175	191	187	181	185	176	164	190
5.	105	105	99	107	111	105	99	104	100	95	-
8.	148	149	138	138	126	150	151	137	135	155	141
9.	100	101	99	99	95	97	99	105	98	92	99
17.	126	136	130	134	135	138	124	128	129	141	-
20.	113	118	112	116	118	115	112	120	110	118	118
32/1-a.	49	53	53	54	-	47	48	51	-	55	48
38.	1344	1522	1359	1313	1369	1620	1440	1444	1258	1507	-
40.	107	100	98	108	101	94	100	99	-	97	-
45.	137	-	135	137	-	138	144	131	-	-	-
46.	99	99	97	101	-	95	100	101	-	100	96
47.	-	129	117	-	-	119	124	127	-	129	128
48.	77	76	69	69	73	74	78	76	-	75	79
51.	42	41	40	40	40	42	43	41	-	40	40
52.	40	48	35	34	35	36	37	34	-	31	38
54.	24	25	28	26	26	27	32	29	-	26	26
55.	56	59	52	54	54	60	56	55	-	52	54
62.	-	45	43	50	-	47	46	45	-	48	49
63.	42	38	40	37	-	42	37	43	-	39	42
65.	-	122	-	125	-	119	-	118	122	121	116
66.	-	108	115	115	-	110	101	99	98	106	109
69.	34	30	31	30	-	33	36	38	38	34	37
70.	-	64	62	65	-	72	66	68	65	76	74
71.	-	34	39	36	35	32	31	32	31	34	30
72.	88	92	98	87	-	89	91	93	-	84	86
8:1	82,22	78,84	74,19	75,00	64,95	78,95	79,89	77,37	75,84	91,18	73,06
17:1	70,00	71,96	69,89	72,83	69,59	72,68	65,61	67,37	72,47	82,94	-
17:8	85,14	91,28	94,20	97,10	107,14	92,00	82,12	87,07	95,56	90,97	-
9:8	67,57	67,79	71,74	71,74	75,40	64,67	65,56	71,43	72,59	59,35	70,21
47:45	-	-	86,67	-	-	86,23	86,11	96,95	-	-	-
48:45	56,20	-	51,11	50,36	-	53,00	54,16	58,02	-	-	-
52:51	95,24	92,68	87,50	85,00	87,50	85,71	86,05	82,93	-	77,50	95,00
54:55	42,86	42,37	53,85	48,15	48,15	45,00	57,14	52,73	-	50,00	48,15
63:62	-	84,44	93,02	74,00	-	89,36	80,43	95,56	-	81,25	85,71
N.vert.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Spher.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Ov.
Glab.	2	5	3	5	2	5	3	3	3	2	3
Pr.occ.e.	-	3	4	2	2	2	1	3	2	1	2
F.can.	4	3	4	3	5	3	1	2	4	3	3
Sp.nas.	3	3	3	3	4	4	3	3	-	2	3
A.progn.	1	2	1	-	-	1	1	1	2	1	1
Termet	-	-	-	164,7	-	-	167,4	162,2	-	-	-
Tipus	-	n	cr-X	crA	m	crB	p	m	-	d	n

10/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Férfiak /5/

Méret- szám /Martin/	210. 1801 Mat.	221. 1806 Mat.	224. 1808 Mat.	226. 1809 Mat.	230. 1812 Mat.	231. 1813 Mat.	254. 1820 Mat.	255. 1821 Mat.	256. 1822 Mat.	265. 1827 Sen.	279. 1832 Mat.
1.	176	190	189	-	181	173	187	186	184	177	184
1c.	175	187	184	-	179	157	180	181	176	169	179
5.	97	104	101	103	104	94	101	97	100	98	-
8.	130	139	140	146	140	138	132	128	141	137	-
9.	90	97	102	91	99	90	90	87	96	97	100
17.	127	135	136	-	126	125	135	130	137	121	-
20.	112	116	114	110	108	104	115	111	116	105	-
32/1-a.	53	51	50	45	54	52	56	52	52	46	49
38.	1188	1453	1444	-	1304	1134	1322	1249	1367	1147	-
40.	93	106	94	101	101	92	101	92	97	98	-
45.	122	135	144	135	132	120	125	121	133	130	-
46.	86	105	101	99	93	96	91	90	93	93	100
47.	102	133	128	121	115	122	112	116	115	-	-
48.	65	77	77	71	68	73	68	74	67	68	71
51.	40	40	43	38	40	40	39	38	39	41	44
52.	33	35	35	35	31	31	29	36	35	35	33
54.	24	30	27	26	24	25	25	25	25	24	25
55.	50	52	56	54	50	53	50	52	52	51	52
62.	46	51	46	49	46	45	46	46	47	51	42
63.	40	45	40	48	39	44	40	43	44	45	44
65.	114	124	124	125	116	-	113	108	119	120	-
66.	95	103	106	-	100	-	101	96	105	110	-
69.	25	44	40	31	34	35	31	31	30	28	32
70.	60	71	73	72	71	-	62	62	74	63	70
71.	30	36	32	31	32	31	30	29	31	30	33
72.	89	86	90	86	91	90	89	88	84	85	90
8:1	73,86	73,16	74,07	-	77,35	79,77	70,59	68,82	76,63	76,97	-
17:1	72,16	71,05	71,96	-	69,61	72,25	72,19	68,89	73,26	67,98	-
17:8	97,69	101,50	97,14	-	90,00	90,58	102,27	101,56	97,16	88,32	-
9:8	69,23	69,78	72,86	62,33	70,71	65,22	67,42	67,97	68,09	70,80	-
47:45	83,61	98,52	88,82	89,63	87,12	101,67	89,60	95,87	86,47	-	-
48:45	53,28	57,04	53,47	52,59	51,52	60,83	54,40	61,16	50,38	52,31	-
52:51	82,50	87,50	81,40	92,11	77,50	77,50	74,36	94,74	89,74	85,37	75,00
54:55	48,00	57,69	48,21	48,15	48,00	47,17	50,00	48,08	48,08	47,06	48,08
63:62	86,96	88,24	86,96	97,96	84,78	97,78	86,96	93,48	93,62	88,24	104,76
N. vert.	Sphen.	Ell.	Ov.	Sphen.	Spher.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Spher.	Sphen.
Glab.	2	3	4	3	2	3	3	1	4	3	4
Pr.occ.e.	2	3	2	-	1	1	1	1	2	2	4
F.can.	4	3	2	3	3	2	3	2	3	4	3
Sp.nas.	3	2	2	4	2	2	2	4	2	2	3
A.progn.	2	2	1	2	1	1	1	2	3	-	1
Termet	-	-	-	-	-	-	168,9	158,3	164,2	162,6	-
Tipus	m	n	n	-	m	eur.-mo.	n	m	n	pr.n	-

10/ táblázat
Fehértó-A, avarkori. Férfiak /6/

Méret- szám /Martin/	281. 1834 Mat.	289. 1852 Sen.	293. 1854 Sen.	295. 1856 Mat.	298. 1858 Mat.	300. 1859 Mat.	303. 1860 Mat.	304. 1861 Sen.	305. 1862 Mat.	310. 1865 Sen.	314. 1867 Mat.
1.	177	180	-	-	177	176	177	184	191	178	188
1c.	171	171	-	-	171	166	173	174	187	164	181
5.	106	96	-	-	94	102	99	105	109	98	103
8.	136	132	-	131	141	132	140	147	139	129	156
9.	99	94	95	91	93	95	99	107	98	96	108
17.	133	130	-	-	116	124	135	133	139	126	132
20.	111	111	-	107	108	101	112	114	119	106	118
32/1-a.	48	53	-	-	54	46	52	46	53	47	52
38.	1258	1115	-	-	1155	1107	1370	1423	1491	1091	1560
40.	96	95	-	-	102	99	99	97	110	87	98
45.	-	134	-	-	-	129	136	142	138	-	-
46.	97	93	97	91	95	89	98	103	102	91	101
47.	125	106	-	-	122	120	-	-	-	109	-
48.	75	58	73	67	71	72	64	82	72	59	73
51.	42	40	46	42	40	41	42	44	38	41	42
52.	36	32	36	36	34	35	35	37	32	33	32
54.	27	27	25	24	27	22	27	28	28	24	27
55.	55	47	54	48	54	54	46	57	52	46	55
62.	42	46	45	44	48	43	50	43	52	45	48
63.	42	42	43	40	47	42	43	48	40	40	42
65.	120	119	115	-	109	112	119	-	-	125	-
66.	98	103	-	108	100	100	106	-	-	103	105
69.	36	29	31	33	36	34	33	36	-	29	37
70.	68	66	64	62	69	68	65	73	-	59	67
71.	30	33	31	28	33	35	33	33	-	25	37
72.	92	82	-	-	85	84	82	91	84	91	94
8:1	76,84	73,33	-	-	79,66	75,00	79,10	79,89	72,77	72,47	82,08
17:1	75,14	72,22	-	-	65,54	70,45	76,22	72,28	72,77	70,79	70,21
17:8	97,79	98,48	-	-	82,27	93,94	96,43	90,48	100,00	97,67	84,62
9:8	65,44	71,21	-	69,47	65,96	71,97	70,71	72,79	70,50	74,42	69,23
47:45	-	79,10	-	-	-	93,02	-	-	-	-	-
48:45	-	43,28	-	-	-	55,81	47,05	57,75	-	-	-
52:51	85,71	80,00	78,26	85,71	85,00	85,37	83,33	84,09	84,21	80,49	76,19
54:55	49,09	57,45	46,30	50,00	50,00	40,74	58,70	49,12	53,85	52,17	49,09
63:62	100,00	91,30	95,56	90,91	97,92	97,67	86,00	111,63	76,92	88,89	87,50
N.vert.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Sphen.
Glab.	5	4	3	5	2	4	5	2	4	5	5
Pr.occ.e.	3	2	-	-	1	1	2	2	1	1	2
F.can.	4	4	2	3	4	4	4	3	4	2	3
Sp.nas.	5	3	2	4	2	3	2	3	2	4	3
A.pr.	1	1	-	-	1	1	-	1	-	1	-
Termet Tipus	- crA	165,1 crA	- -	168,1 crA	- br.eu.	- m	163,9 crB	- n	164,8 crA	169,8 crA	170,0 crA

10/ táblázat
Fehértó-A. avarkori. Férfiak /7/

Méret- szám /Martin/	316. 1869 Mat.	317. 1870 Mat.	324. 1874 Sen.	338. 1881 Sen.	339. 1882 Mat.	347. 1888 Mat.	354. 2422 Sen.	359. 2425 Mat.	360. 2426 Mat.	360. 2427 Mat.	366. 2431 Sen.	370. 2434 Sen.
1.	189	189	177	184	168	183	184	175	177	185	179	181
1c.	183	179	172	178	167	176	184	174	177	175	174	173
5.	100	106	110	103	96	103	100	103	99	102	-	-
8.	142	135	126	141	127	143	144	136	134	127	138	154
9.	99	99	95	98	100	100	104	98	90	94	95	96
17.	132	126	135	133	129	130	135	132	138	134	-	-
20.	114	106	109	113	106	112	113	116	115	109	107	112
32/1-a.	46	45	-	52	52	46	50	45	52	45	45	50
38.	1416	1258	1196	1363	1115	1379	1503	1317	1340	-	-	-
40.	98	100	-	100	100	103	101	93	89	94	-	-
45.	141	138	-	137	133	-	130	127	-	135	-	141
46.	97	84	90	98	97	99	98	90	88	90	95	99
47.	116	130	-	-	106	126	-	131	121	120	112	116
48.	74	78	-	68	65	73	68	77	71	70	64	67
51.	41	40	-	40	39	41	40	42	38	40	-	37
52.	34	37	-	34	33	34	33	39	33	33	-	33
54.	25	23	-	26	24	26	28	24	23	24	25	26
55.	56	58	-	53	47	54	51	56	51	53	51	51
62.	44	46	40	49	46	47	44	44	41	44	46	46
63.	43	41	36	42	45	46	42	45	38	39	43	45
65.	126	-	-	122	108	125	123	114	-	121	117	130
66.	104	100	-	112	103	117	109	94	-	107	103	-
69.	32	34	-	35	32	37	32	35	32	34	39	34
70.	72	81	-	70	68	69	65	59	66	76	67	67
71.	34	35	-	33	35	33	31	31	33	33	33	32
72.	86	87	-	80	79	85	84	93	90	89	80	87
8:1	75,13	71,43	71,19	76,65	76,60	78,14	78,26	77,71	75,71	68,65	77,09	85,08
17:1	69,84	66,67	76,27	72,28	76,79	71,04	73,37	75,43	77,94	72,43	-	-
17:8	92,96	93,33	107,14	94,33	101,57	90,91	93,75	97,06	102,99	105,51	-	-
9:8	69,72	73,33	75,40	69,50	78,74	69,93	72,22	72,06	67,16	74,02	68,84	62,34
47:45	82,27	94,20	-	-	79,70	-	-	103,15	-	88,89	-	82,27
48:45	52,48	56,53	-	49,64	48,87	-	52,31	60,63	-	51,85	-	-
52:51	82,93	92,50	-	85,00	84,62	82,93	82,50	92,86	86,84	82,50	-	89,19
54:55	44,64	39,66	-	49,06	44,68	48,15	54,90	42,86	45,10	45,28	49,02	50,98
63:62	97,73	89,13	90,00	85,71	97,83	97,87	95,45	102,27	92,68	88,64	93,48	97,83
N.vert	Pent.	Ov.	Ov.	Sphen	Ell.	Sphen	Ov.	Pent.	Ov.	Ov.	Sphen	Spher.
Glab.	5	5	3	5	4	4	2	2	2	4	3	3
Pr.occ.e.	3	2	3	3	2	3	1	3	2	3	3	2
F.can.	4	2	4	4	3	2	3	4	3	4	4	4
Sp.nas.	5	3	-	5	-	3	-	4	4	4	3	3
A.pr.	1	2	-	2	-	1	-	3	1	-	-	-
Termet Tipus	172,2 n	176,8 mong./b/	175,0 n-x	166,2 crA-x	170,8 crA-m	- crA-n	- crB	- m	- n	- n	- crA	- -

11/ táblázat
Fehértó-A. avarkori. Nők /1/

Méret- szám /Martin/	4. 1678 Ad.	5. 1679 Ad.	11. 1681 Mat.	14. 1683 Ad.	15. 1684 Sen.	17. 1686 Ad.	23. 1689 Ad.	31. 1695 Sen.	39. 1700 Mat.	41. 1701 Mat.	46. 1705 Sen.
1.	171	172	173	185	172	177	177	173	-	196	171
1c.	166	172	171	179	171	167	174	165	-	192	160
5.	92	90	97	103	101	98	-	-	-	-	86
8.	132	145	135	128	-	134	140	138	-	136	143
9.	95	93	96	97	93	91	98	95	95	97	91
17.	110	122	129	133	129	124	-	-	-	-	126
20.	102	109	111	109	114	103	112	108	104	113	108
32/1-a.	47	52	54	51	55	45	52	-	-	47	46
38.	-	1321	1257	1258	-	1131	-	-	-	-	1234
40.	90	90	86	100	95	92	-	-	-	-	81
45.	127	125	130	136	133	123	-	-	-	-	135
46.	91	90	95	96	93	97	92	87	92	97	90
47.	105	110	118	121	112	117	110	-	107	121	-
48.	63	66	70	70	73	72	70	65	68	75	69
51.	38	38	42	41	41	38	40	41	39	40	40
52.	33	34	33	31	34	35	32	35	31	35	33
54.	22	21	26	27	25	26	27	28	27	25	25
55.	47	48	50	51	52	52	48	51	49	53	50
62.	47	47	39	47	50	46	50	50	46	44	45
63.	40	44	35	44	42	45	41	40	40	40	40
65.	110	118	118	123	120	117	115	110	-	120	104
66.	85	90	90	104	96	87	91	90	-	-	96
69.	27	30	30	37	31	30	30	28	27	34	30
70.	59	60	60	70	55	60	60	56	-	67	65
72.	90	84	95	86	96	88	87	-	-	89	87
8:1	77,19	84,30	78,03	69,19	-	75,71	79,10	79,77	-	69,39	83,63
17:1	64,33	70,93	74,57	71,89	75,00	70,06	-	-	-	-	73,68
17:8	83,33	84,14	95,56	103,91	-	92,54	-	-	-	-	88,11
9:8	71,97	64,14	71,11	75,78	-	67,91	70,00	68,84	-	71,32	63,64
47:45	82,68	88,00	90,77	88,97	84,21	95,12	-	-	-	-	-
48:45	49,61	52,80	53,85	51,47	54,89	58,54	-	-	-	-	51,11
52:51	86,84	89,47	78,57	75,61	82,93	92,11	80,00	85,37	79,49	87,50	82,50
54:55	46,81	43,75	52,00	52,94	48,08	50,00	56,25	54,90	55,10	47,17	50,00
63:62	85,11	93,62	89,74	93,62	84,00	97,83	82,00	80,00	86,96	90,91	88,89
N.vert.	Ov.	Sphen.	Ov.	Ov.	Sphen.	Ov.	Ov.	Sphen.	Ov.	Ov.	Pent.
Glab.	2	2	2	3	2	2	1	2	2	3	2
Pr.occ.e.	0	2	1	1	1	2	1	1	-	2	1
F.can.	2	2	2	2	3	2	2	3	4	3	3
Sp.nas.	4	3	2	2	2	4	2	3	2	4	3
A.progn.	1	1	3	2	1	1	1	1	2	2	1
Termet Tipus	- cra-m	- br.eur.	- n	160,1 n	- br.eur.	- n	- n	- -	- -	- n	- br.eur.

11/ táblázat
Fehértő-A, avarkori. Nők /2/

Méret- szám /Martin/	47. 1706 Ad.	48. 1707 Sen.	50. 1709 Mat.	54. 1713 Ad.	58. 1715 Sen.	60. 1716 Ad.	61. 1717 Sen.	64. 1719 Sen.	71. 1721 Sen.	75. 1723 Mat.	78. 1724 Ad.
1.	160	186	168	169	181	173	-	164	-	168	170
10.	159	180	163	166	172	167	-	164	-	164	-
5.	97	110	-	89	101	94	97	87	105	98	97
8.	133	130	-	145	140	134	143	134	-	135	137
9.	88	91	95	91	91	95	93	91	94	90	94
17.	138	137	-	115	120	128	117	116	121	130	129
20.	114	113	-	108	101	107	-	102	-	110	110
32/1-a.	54	52	-	44	41	41	-	-	-	54	49
38.	1216	1322	-	1209	1138	1163	-	1091	-	1207	1265
40.	87	105	-	96	98	81	99	80	101	92	92
45.	123	120	-	119	133	128	-	-	-	119	130
46.	93	90	104	90	100	89	91	-	91	87	96
47.	110	112	120	116	-	112	-	-	-	100	-
48.	65	67	72	70	70	69	70	57	73	60	68
51.	41	40	46	40	43	40	43	38	44	41	38
52.	33	33	35	35	38	40	39	34	35	31	31
54.	25	29	25	23	27	22	27	21	24	22	25
55.	48	47	50	48	53	50	53	45	53	45	52
62.	33	45	50	45	51	49	50	45	53	42	50
63.	41	41	40	45	46	39	41	37	40	35	40
65.	114	112	112	107	129	-	-	112	-	104	-
66.	88	93	93	90	105	93	-	88	97	91	-
69.	30	30	32	39	23	31	27	-	32	27	-
70.	65	60	61	-	58	63	58	57	63	58	-
71.	30	30	35	30	32	31	30	23	36	31	-
72.	87	87	-	77	82	88	-	-	-	88	83
8:1	83,13	69,89	-	85,80	77,35	77,46	-	81,71	-	80,36	80,59
17:1	86,25	73,66	-	68,05	66,30	73,99	-	70,75	-	77,38	75,88
17:8	103,76	105,38	-	79,31	85,71	96,27	81,82	86,57	-	96,30	94,16
9:8	66,17	70,00	-	62,76	65,00	79,00	65,03	67,90	-	66,67	68,61
47:45	89,43	93,33	-	97,48	-	87,50	-	-	-	84,03	-
48:45	52,85	55,38	-	58,82	52,63	53,91	-	-	-	50,42	-
52:51	80,49	82,50	76,09	87,50	87,37	100,00	90,70	89,47	79,55	75,61	79,49
54:55	52,08	61,70	50,00	47,92	50,94	44,00	50,94	46,67	45,28	48,89	48,08
63:62	80,49	91,11	80,00	100,00	99,20	79,59	82,00	82,22	70,57	83,33	80,00
N.vert.	Pent.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Ov.	Ov.	Ov.	Ov.
Glab.	2	2	2	1	3	1	1	3	2	2	1
Pr.occ.e.	4	1	0	1	2	1	-	1	-	4	-
F.can.	3	2	2	3	3	5	2	2	2	2	3
Sp.nas.	1	3	2	2	2	2	1	2	-	3	2
A.progn.	-	2	1	3	-	1	-	-	1	1	-
Termet Tipus	- br.eur.	- n	- -	- mo	- gra	- m	- mo	- -	- n-x	- crB	- p

11/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Nők /3/

Méret- szám /Martin/	82. 1727 Ad.	85. 1729 Ad.	88. 1731 Sen.	93. 1735 Mat.	94. 1736 Ad.	98. 1738 Mat.	103. 1740 Mat.	108. 1742 Mat.	109. 1743 Mat.	109. 1744 Ad.	111. 1745 Mat.
1.	180	175	176	167	172	172	185	180	179	170	176
1c.	179	167	174	161	163	167	182	179	167	170	175
5.	100	96	95	100	100	96	105	-	97	99	87
8.	136	135	148	132	138	137	140	138	137	131	147
9.	100	96	92	100	-	95	101	96	102	92	91
17.	126	130	123	125	127	123	135	-	120	123	122
20.	108	108	109	104	103	105	111	106	107	109	110
32/1-a.	46	50	47	46	49	45	51	50	48	48	48
38.	1267	1188	1374	1120	1199	1191	1416	-	1123	1123	1335
40.	95	87	95	99	97	98	98	-	105	100	86
45.	-	125	131	129	131	123	125	122	137	126	126
46.	95	87	91	90	88	95	92	91	100	91	85
47.	119	118	-	118	113	130	110	-	-	106	112
48.	71	67	70	70	68	80	66	67	65	64	72
51.	44	37	41	43	42	40	40	40	41	38	40
52.	40	35	35	33	35	33	35	34	35	33	36
54.	22	23	24	23	26	22	25	27	27	27	23
55.	52	51	51	50	50	56	45	49	53	50	53
62.	50	44	50	45	45	47	44	46	50	-	37
63.	41	37	45	40	41	39	37	38	43	42	37
65.	110	108	124	107	123	-	110	107	-	112	108
66.	101	98	102	96	87	-	97	95	100	-	94
69.	32	30	26	31	32	36	31	31	33	30	28
70.	67	58	60	60	68	62	67	55	-	65	57
71.	30	30	28	32	30	34	38	30	34	30	26
72.	86	90	85	84	80	84	90	89	81	82	85
8:1	75,56	77,14	84,09	79,04	80,23	79,65	75,68	76,67	76,54	77,06	83,52
17:1	70,00	74,29	69,89	74,85	73,84	71,51	72,97	-	67,04	72,35	69,32
17:8	92,65	96,30	83,11	94,70	92,03	89,78	96,43	-	87,59	93,89	82,99
9:8	73,53	71,11	62,16	75,76	-	69,34	72,14	69,57	74,45	70,23	61,90
47:45	-	94,40	-	91,47	86,26	105,69	88,00	-	-	84,13	93,33
48:45	-	53,60	53,44	54,26	51,91	65,04	52,80	54,92	48,17	50,79	60,00
52:51	90,91	94,59	85,37	76,74	83,33	82,50	87,50	85,00	85,37	86,84	90,00
54:55	42,31	45,10	47,06	46,00	52,00	39,29	55,56	55,10	50,94	54,00	43,40
63:62	82,00	84,09	90,00	88,89	91,11	82,98	84,09	82,61	86,00	-	100,00
N.vert.	Ov.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Ov.	Ov.	Sphen.	Ov.	Sphen.
Glab.	1	1	1	1	2	1	1	1	3	1	1
Pr.occ.e.	2	2	2	2	2	1	0	1	2	2	1
F.can.	3	3	2	3	3	2	1	2	2	3	2
Sp.nas.	2	4	3	2	4	2	3	3	5	-	4
A.progn.	2	1	1	2	1	2	1	-	-	1	-
Termet Tipus	- n	- m-n	- a	- n	- br.eur.	- n	- n-mo	- m-n	- cra	- cra	- d

11/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Nők /4/

Méret- szám /Martin/	121. 1748 Ad.	123. 1749 Sen.	128. 1751 Sen.	132. 1754 Mat.	138. 1756 Ad.	148. 1763 Sen.	165. 1771 Mat.	168. 1773 Mat.	170. 1776 Mat.	176. 1780 Mat.	181. 1782 Mat.
1.	180	181	170	164	186	177	178	-	-	178	-
1c.	175	172	168	157	180	173	174	-	-	174	-
5.	102	-	94	91	100	97	96	-	-	99	-
8.	145	132	134	134	144	135	134	137	-	140	136
9.	97	91	94	89	103	91	98	99	93	100	95
17.	128	-	129	115	-	120	120	-	-	137	-
20.	111	112	110	104	-	108	106	116	106	118	105
32/1-a.	48	50	48	48	-	53	50	-	-	54	-
38.	1370	-	1224	1036	-	1155	1155	-	-	1396	-
40.	102	-	88	93	98	98	100	-	-	96	-
45.	131	-	121	116	139	126	125	124	-	/136/	125
46.	91	-	88	88	96	103	92	90	92	102	97
47.	113	-	-	104	105	109	-	107	106	121	123
48.	70	-	70	63	67	70	66	67	99	73	77
51.	42	-	42	42	40	39	40	38	40	40	41
52.	36	-	39	35	37	33	35	34	35	33	36
54.	28	-	25	23	24	27	27	24	23	30	23
55.	49	-	50	42	52	53	52	49	50	50	55
62.	40	-	46	43	44	45	41	45	42	45	43
63.	35	-	36	39	44	40	37	40	40	41	42
65.	110	115	114	102	-	111	-	119	110	120	120
66.	95	-	91	80	-	89	-	94	87	92	95
69.	31	-	35	28	29	27	-	29	29	32	36
70.	61	54	63	62	-	55	-	62	56	69	65
71.	30	26	31	32	-	32	-	31	30	31	32
72.	84	87	88	85	86	91	82	-	-	89	-
8:1	80,56	72,93	78,82	81,71	77,42	76,27	75,28	-	-	78,65	-
17:1	71,11	-	75,88	70,12	-	67,80	67,42	-	-	76,97	-
17:8	88,28	-	96,27	85,82	-	88,89	89,55	-	-	97,86	-
9:8	66,90	68,94	70,15	66,42	71,53	67,41	73,13	72,26	-	71,43	69,81
47:45	86,26	-	-	89,66	75,54	86,51	-	87,10	-	/88,97/	98,40
48:45	53,44	-	57,85	54,31	48,20	55,56	52,80	54,03	-	-	61,60
52:51	85,71	-	92,86	83,33	92,50	84,62	87,50	89,47	87,50	82,50	87,80
54:55	57,14	-	50,00	54,76	46,15	50,94	51,92	48,98	46,00	60,00	41,82
63:62	87,50	-	78,26	90,70	100,00	88,89	90,24	88,89	95,24	91,11	97,67
N.vert.	Ov.	Ov.	Ov.	Sphen.	Spher.	Ov.	Ov.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Sphen.
Glab.	2	4	1	1	4	1	2	1	1	1	1
Pr.occ.e.	1	2	2	1	2	1	1	-	1	1	-
F.can.	3	-	2	3	2	2	3	2	1	2	1
Sp.nas.	2	-	2	4	5	4	2	3	1	1	1
A.progn.	-	-	1	-	1	2	-	1	-	1	1
Termet Tipus	- br.eur.	-	- m	- a	- cra	- n-m	- n	-	-	- mo-x	- mo

11/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Nők /5/

Méret- szám /Martin/	182. 1783 Mat.	185. 1784 Mat.	186. 1785 Mat.	201. 1797 Mat.	202. 1798 Sen.	204. 1799 Sen.	209. 1800 Ad.	211. 1802 Ad.	213. 1803 at.	214. 1804 Mat.	223. 1807 Sen.
1.	168	175	164	177	179	167	174	156	181	167	165
1c.	169	168	160	170	177	165	171	148	176	160	159
5.	90	96	89	101	98	91	92	-	99	91	93
8.	136	148	136	140	135	141	136	132	147	134	139
9.	95	94	87	99	97	90	94	95	94	86	88
17.	137	119	117	132	120	119	125	-	129	122	123
20.	119	106	104	111	106	103	108	116	112	106	102
32/1-a.	56	43	51	55	52	52	56	50	53	51	52
38.	1317	1286	1084	1317	1188	1201	1260	-	1405	1106	1168
40.	85	94	92	97	95	91	89	-	94	91	86
45.	128	123	/122/	128	124	-	111	130	127	126	118
46.	92	83	88	95	87	93	95	94	95	96	84
47.	102	112	103	119	95	-	109	122	120	-	-
48.	65	71	59	68	63	61	67	76	65	70	56
51.	40	41	37	40	43	40	40	44	40	39	39
52.	32	38	31	31	34	36	34	34	33	36	33
54.	24	25	23	25	25	27	26	28	26	29	25
55.	48	57	44	50	51	50	50	55	49	52	45
62.	43	40	42	43	-	45	43	51	44	40	42
63.	36	34	39	41	35	38	37	40	39	40	39
65.	-	115	107	112	111	109	105	116	-	114	109
66.	95	98	94	96	100	87	-	94	88	90	86
69.	31	28	30	35	23	25	29	35	28	35	25
70.	55	61	55	72	61	59	54	70	64	64	62
71.	29	30	29	32	26	29	29	30	30	31	29
72.	90	87	86	88	90	89	94	82	92	90	92
8:1	80,95	84,57	82,93	79,10	75,42	84,43	88,16	84,62	81,22	80,24	84,24
17:1	81,55	68,00	71,34	74,58	67,04	71,26	71,84	-	71,27	73,05	74,55
17:8	100,74	80,40	86,03	94,29	88,89	84,40	91,91	-	87,76	91,04	88,49
9:8	69,85	63,51	63,97	70,71	71,85	63,83	69,12	71,97	63,95	64,18	63,31
47:45	79,69	91,06	/84,43/	92,97	76,61	-	98,20	93,85	86,61	/76,19/	-
48:45	50,78	57,72	-	74,22	50,81	-	60,36	58,46	52,76	-	47,46
52:51	80,00	92,68	83,78	77,50	79,07	90,00	85,00	77,27	82,50	92,31	84,62
54:55	55,00	43,86	52,27	50,00	49,02	54,00	52,00	50,91	53,06	55,77	55,56
63:62	83,72	85,00	92,86	95,35	-	84,44	86,05	78,43	88,64	100,00	92,86
N.vert.	Spher.	Sphen.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Ov.	Spher.	Ov.	Sphen.	Spher.
Glab.	2	2	2	4	1	1	2	2	3	1	2
Pr.occ.e.	2	2	1	3	2	1	-	2	1	1	2
F.can.	4	3	4	2	2	3	3	3	2	2	4
Sp.nas.	4	3	3	3	3	2	2	-	3	3	3
A.progn.	2	2	3	1	1	-	3	1	-	-	1
Termet Tipus	- crB	- arm	- arm	-	- cra-x	- /arm/	- br.eur	- br.eur-d	- a	- cra-B	- 1

11/táblázat

Fehértó-A. avarkori. Nők /6/

Méret- szám /Martin/	227. 1810 Mat.	240. 1816 Mat.	272. 1831 Mat.	280. 1833 Ad.	286. 1849 Mat.	287. 1850 Mat.	288. 1851 Ad.	294. 1855 Mat.	296. 1857 Mat.	315. 1868 Sen.	318. 1871 Sen.
1.	183	170	160	181	-	174	168	174	162	173	175
1c.	177	163	161	178	-	168	164	171	155	174	177
5.	96	100	88	-	96	-	-	94	93	99	99
8.	140	130	130	134	-	135	128	138	138	130	140
9.	100	93	92	88	97	86	93	96	94	88	98
17.	120	122	127	-	131	-	-	127	121	126	128
20.	110	103	104	100	111	107	105	107	104	111	111
32/1-a.	50	52	50	42	-	48	50	52	52	52	50
38.	1231	-	1120	-	-	-	-	1265	-	1171	1344
40.	100	95	84	-	99	-	-	92	94	98	96
45.	128	126	122	/125/	/130/	123	117	/140/	127	/126/	129
46.	95	94	92	88	95	90	88	94	94	92	90
47.	111	113	117	110	108	-	105	103	/101/	-	109
48.	68	69	69	64	67	65	65	62	64	65	63
51.	42	40	40	40	39	39	37	41	38	40	40
52.	34	32	33	33	30	34	32	37	34	36	33
54.	24	22	22	26	26	25	24	26	25	25	27
55.	50	52	51	49	53	47	50	49	49	50	49
62.	46	43	43	-	47	45	41	45	45	50	47
63.	39	43	39	37	44	38	37	42	41	40	42
65.	117	112	115	113	115	-	103	130	119	113	112
66.	94	89	95	101	98	-	93	104	100	94	99
69.	29	31	31	35	30	27	26	29	29	30	27
70.	59	64	68	50	69	-	59	58	56	62	68
71.	25	33	27	27	33	29	30	33	29	32	35
72.	88	91	86	84	-	86	87	84	84	88	86
8:1	76,50	76,47	81,25	74,03	-	77,59	76,19	79,31	85,19	75,14	80,00
17:1	65,77	71,76	79,38	-	-	-	-	72,99	74,69	72,83	73,14
17:8	85,71	93,85	97,69	-	-	-	-	92,03	87,68	96,92	91,43
9:8	71,43	71,54	70,77	65,67	-	63,70	72,66	69,57	68,12	67,69	70,00
47:45	86,72	89,68	95,90	/88,00/	/83,08/	-	89,74	/73,57/	/79,53/	-	84,50
48:45	53,13	54,76	56,56	/51,20/	/51,54/	52,85	55,56	/44,21/	50,39	/51,59/	48,84
52:51	80,95	80,00	82,50	82,50	76,92	87,18	103,23	90,24	89,47	90,00	82,50
54:55	48,00	42,31	43,14	53,06	49,06	53,19	48,00	53,06	53,06	50,00	55,10
63:62	84,78	100,00	90,70	-	93,62	84,44	90,24	93,33	91,11	80,00	89,36
N.vert.	Ov.	Sphen.	Spher.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Pent.
Glab.	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2
Pr.occ.e.	2	2	1	2	-	2	1	1	2	1	1
F.can.	2	3	2	3	2	1	2	3	3	4	3
Sp.nas.	4	4	4	2	2	3	4	2	2	2	-
A.progn.	1	1	3	1	-	-	-	1	1	-	-
Termet Tipus	- n	- n	- p	- n	- crA	160,3 crA	- m	- crA	- crB	165,3 m	160,0 crB

11/ táblázat

Fehértó-A. avarkori. Nők /7/

Méret- szám /Martin/	320. 1873 Sen.	330. 1875 Ad.	332. 1877 Ad.	335. 1880 Sen.	344. 1855 Mat.	351. 1889 Sen.	353. 2421 Ad.	356. 2423 Mat.	361. 2428 Sen.	371. 2435 Mat.	374. 2437 Mat.	376. 2439 Mat.
1.	176	175	170	173	169	176	171	168	174	172	164	178
1c.	169	169	167	170	165	167	171	162	172	171	161	176
5.	96	98	95	96	99	102	99	91	93	94	-	99
8.	135	134	140	140	140	135	137	139	134	139	142	135
9.	90	90	95	92	95	96	101	87	101	95	88	94
17.	124	123	128	123	129	115	130	115	116	126	-	120
20.	109	109	110	106	109	100	111	108	103	109	111	104
32/1-a.	-	47	54	46	47	42	-	50	50	51	-	48
38.	1155	1139	1257	1240	1248	-	1282	1106	1107	1265	-	1179
40.	-	92	98	/63/	93	108	96	97	89	93	-	98
45.	-	118	123	125	/125/	123	-	122	-	-	-	123
46.	-	83	93	82	94	96	88	81	93	91	-	95
47.	-	113	108	-	116	-	-	-	-	115	-	110
48.	64	70	62	71	70	70	60	70	47	65	-	67
51.	38	40	38	42	37	41	41	38	47	39	-	38
52.	36	33	31	38	35	37	33	33	32	31	-	36
54.	-	23	24	24	27	28	25	23	26	22	-	27
55.	51	52	43	49	51	55	47	52	45	46	-	50
62.	-	43	46	36	47	48	-	45	45	45	-	47
63.	-	42	36	36	40	43	-	35	42	42	-	39
65.	-	104	113	114	110	103	101	-	-	-	114	110
66.	-	86	89	-	92	101	-	-	-	97	87	87
69.	-	39	31	27	33	25	-	33	24	32	31	30
70.	63	63	62	58	58	59	58	60	49	59	58	61
71.	27	30	31	28	29	30	34	30	28	31	29	32
72.	-	90	80	92	-	78	-	86	87	87	-	87
8:1	76,70	76,14	82,35	80,92	82,84	76,70	80,12	82,74	77,01	80,81	86,59	75,84
17:1	70,45	70,29	75,29	71,10	76,33	65,34	76,02	68,45	66,67	73,26	-	67,42
17:8	91,85	91,79	91,43	87,86	92,14	85,19	94,89	82,73	86,57	90,65	-	88,89
9:8	66,67	67,16	67,86	65,71	67,86	71,11	73,72	62,59	75,37	68,35	61,97	69,63
47:45	-	95,76	87,80	-	/92,80/	-	-	-	-	-	-	89,43
48:45	-	59,32	50,41	48,80	56,00	56,91	-	57,38	-	-	-	54,47
52:51	94,74	82,50	81,50	90,42	94,59	90,24	80,49	86,84	68,09	79,49	-	94,74
54:55	-	44,23	55,81	48,94	52,94	50,91	53,19	44,23	57,78	47,83	-	54,00
63:62	-	97,67	78,26	100,00	85,11	89,58	-	77,78	93,30	93,33	-	82,98
N.vert.	Sphen.	Ov.	Ov.	Ov.	Sphen.	Sphen.	Ov.	Sphen.	Pent.	Ov.	Pent.	Sphen.
Glab.	3	3	2	2	2	3	1	3	3	3	2	2
Pr,occ.e.	2	1	1	1	-	2	1	2	1	2	1	1
F.can.	2	4	3	4	4	5	3	4	4	3	3	3
Sp.nas.	2	5	4	4	3	3	-	2	-	2	3	1
A.pr.	-	1	1	-	-	-	-	-	-	3	1	-
Termet	-	154,2	-	-	-	156,9	-	-	-	-	-	-
Tipus	-	n	p	p	br.eur	pr.ch.	-	a-n	-	n-a	p	n

12/ táblázat

Fehértó-A, avarkori. Fiatalkoruak

Méret- szám /Martin/	6. 1680 Inf.II.	49. 1708 Inf.II.	142. 1752 Inf.II.	220. 1805 Inf.II.	228. 1811 Inf.II.	261. 1826 Inf.II.	268. 1829 Juv.	331. 1876 Inf.II.	340. 1883 Juv.	342. 1884 Juv.	345. 1886 Inf.II.
1.	170	150	173	168	158	177	167	150	154	163	159
5.	85	73	-	-	-	-	90	-	-	88	85
8.	131	136	136	140	122	128	132	137	134	128	147
9.	80	86	95	85	87	77	93	86	88	93	94
17.	130	104	-	-	-	-	114	-	117	122	113
40.	76	75	-	-	-	-	92	-	80	81	85
45.	-	-	-	-	-	87	-	-	111	116	-
46.	75	73	85	79	75	67	86	77	84	80	86
47.	-	-	95	-	-	-	95	82	91	103	-
48.	49	47	56	54	-	42	60	50	57	62	53
51.	35	32	38	37	33	31	39	37	37	37	36
52.	29	32	34	31	28	28	32	29	34	33	30
54.	24	24	25	21	19	19	23	22	22	19	24
55.	39	35	42	40	34	32	44	35	46	45	39
62.	-	33	41	-	33	30	-	32	38	38	42
63.	32	35	39	34	31	31	40	30	33	37	35
65.	-	-	103	-	85	-	107	94	116	102	-
66.	-	-	-	-	74	-	90	74	83	90	-
69.	-	-	26	24	23	-	25	22	28	28	-
70.	-	-	-	44	42	-	55	45	53	53	-
71.	-	-	26	24	23	-	29	23	26	26	-
8:1	77,06	90,67	78,61	84,34	77,22	72,32	79,04	91,33	87,01	78,53	92,45
17:1	76,47	69,33	-	-	-	-	68,26	-	75,97	74,85	71,07
17:8	99,24	76,47	-	-	-	-	86,36	-	87,31	95,31	76,87
9:8	61,07	63,24	69,85	60,71	71,33	60,16	70,45	62,77	65,77	72,66	63,95
47:45	-	-	-	-	-	-	-	-	81,98	88,79	-
48:45	-	-	-	-	-	48,28	-	-	61,35	53,45	-
52:51	82,86	100,00	89,47	83,78	84,85	90,32	82,05	78,38	91,89	89,19	83,33
54:55	61,54	68,57	59,52	52,50	58,88	59,39	52,27	62,86	47,83	42,22	61,54
63:62	-	106,06	91,12	-	93,94	103,33	-	93,75	86,84	97,37	83,33
N.vert.	Pent.	-	Pent.	Pent.	Ov.	Pent.	Ov.	Pent.	Ov.	Ov.	Pent.
Glab.	0	0	0	1	1	0	1	1	1	2	1
Pr.occ.e.	1	1	1	2	1	1	2	2	1	1	1
F.can.	2	2	3	2	1	1	1	3	3	3	3
Sp.nas.	2	2	1	2	1	1	3	3	1	3	2
A.progn.	-	-	1	1	-	-	1	-	-	1	1

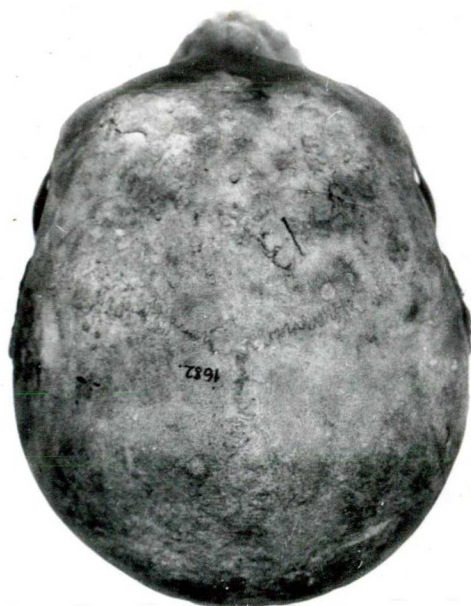
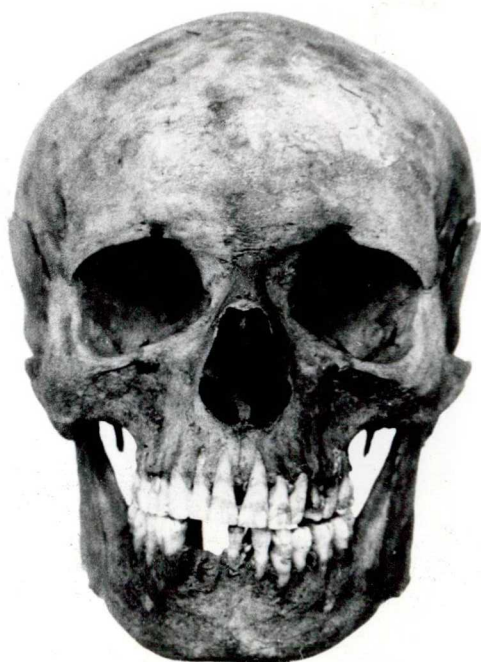
13/ táblázat
Fehértó-A, avarkori, Töredékes anyag

Sir- szám	Lelt. szám	Koponya morfológiai jellemzése	Életkor Nem	Kop. hossz	Kop. szél.	Kop. index
17.	1687	Az arcrész és a mandibula töredékes.	Ad. férfi	-	-	-
28.	1692	Az agykoponya töredékes, az arckoponya ép. Őlében csecsemő volt.	Juv. nő	-	-	-
36.	1697	Töredékes. Koponya körvonala N.vert-ban sphenoid.	Juv. -	175	136	77,7
38.	1699	Töredékes koponya, ép mandibulával.	Ad. nő	-	-	-
52.	1711	Calotte, mandibula és maxilla.	Inf.II.	-	-	-
106.	1741	Calotte és mandibula.	Mat. férfi	175	155	88,5
129.	1752	Calotte, ép arckoponyával és mandibulával.	Ad. nő	-	-	-
136.	1755	Az alapi része töredékes. A koponya körvonala N.vert-ban pentagonoid.	Inf.II.	162	136	83,9
141.	1757	Az occipitalis és basalis része hiányos.	Inf.II.	-	-	-
143.	1759	Nagyon töredékes.	Mat. férfi	-	-	-
144.	1761	A koponyafal elvékonyodva, csak Calotte. A koponya körvonala N.vert-ban ovoid.	Sen. nő	170	140	82,3
147.	1762	Az arcrész és az állkapocs nem hozzávaló. A koponya körvonala N.vert-ban: ovoid. Termete: 164,7cm.	Mat. nő	188	-	-
155.	1766	Töredékes calvaria és mandibula. N.vert.: ovoid.	Mat. férfi	190	145	76,3
157.	1768	Összetört koponya. Calotte. N.vert.: ovoid.	Juv.	166	135	81,3
168.	1774	Calotte. N.vert.: pentagonoid.	Mat. férfi	187	142	75,9
169.	1775	Az arckoponya töredékes, deformálódott koponya.	Mat. férfi	190	136	71,5
171.	1777	Calotte. N.vert.: pentagonod.	Ad. nő	185	140	75,6
187.	1786	Az alapi része töredékes. N.vert.: ovoid.	Inf.II.	163	130	79,7
188.	1787	Az alapi része töredékes. N.vert.: ovoid.	Juv.	165	132	80,0
192.	1790	Az arcrésze hiányzik. N.vert.: sphenoid.	Mat. nő	170	140	82,3
194.	1792	Calotte, ép mandibulával. N.vert.: ovoid.	Ad. nő	174	-	-
196.	1793	N.vert.: pentagonoid. Termete: 173,2cm.	Mat. férfi	185	-	-

13/ táblázat
Fehértó-A. avarkori. Töredékes anyag /2/

Sir- szám	Lelt. szám	Koponya morfológiai jellemzése	Életkor Nem	Kop. hossz.	Kop. szél.	Kop. index
200.	1796	Az alapi része töredékes. Eldeformálódott koponya. N.vert.: ovoid. Glabella és proc. mast. fejlett.	Mat. férfi	190	131	68,9
238.	1815	Kettős sir, de csak az egyik koponya van meg. N.vert.: romboid.	Inf.II.	152	139	91,4
250.	1817	Az arckoponya töredékes. Az állkapocs nem tartozik hozzá. N.vert.: ellipszoid. Termet: 159,1cm.	Mat. nő	188	126	67,0
259.	1824	Az occipitalis és az arcrész hiányos. N.vert.: pent.	Inf.II.	146	137	93,8
271.	1830	Csak az arckoponya ép. N.vert.: ovoid.	Mat. férfi	-	-	-
292.	1853	A függő beszinezte a csontot.	Mat. férfi	194	-	-
306.	1863	Csak az arckoponya van meg. Termete: 148,7 cm.	Sen. nő	170	142	83,5
311.	1866	Csak mandibula.	Mat. férfi	-	-	-
319.	1872	Csak a mandibula van meg és az arcrész. Termet:162,9	nő	-	-	-
333.	1878	N.vert.: pentagonoid. A mandibula ép.	Sen. nő	190	139	73,1
334.	1879	N.vert.: ovoid.	Sen. nő	180	137	76,1
346.	1887	A basalis és occipitalis része hiányzik.	Ad. nő	-	-	-
364.	2429	Calotte arcrésszel és mandibulával.	Inf.II.	-	120	-
358.	2424	Teljesen szétporlott. Neme, kora meghatározhatatlan.	-	-	-	-
365.	2430	N.vert.: ovoid.	Inf.II.	158	131	82,9
368.	2432	N.vert.: pentagonoid	Inf.II.	150	115	76,6
369.	2433	Calotte törött mandibulával.	-	-	-	-
373.	2436	Erősen deformált koponya.	Mat. férfi	-	-	-
375.	2438	Calotte, arcrész és mandibula.	Mat. férfi	185	129	69,7

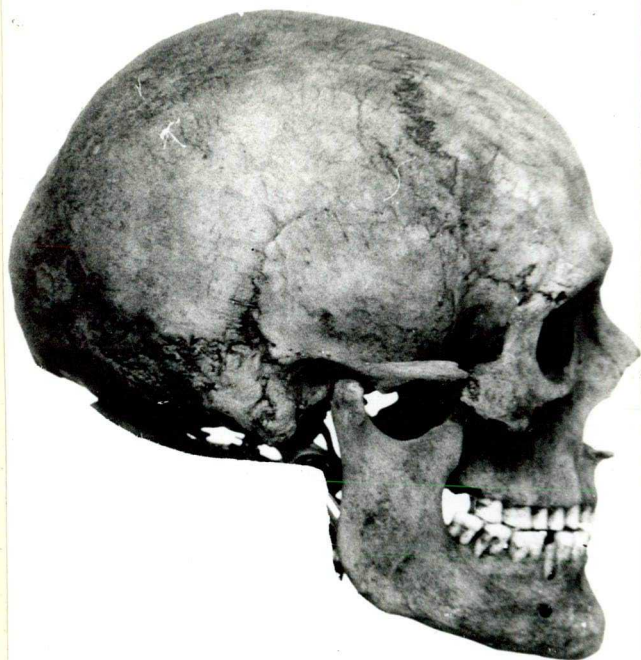
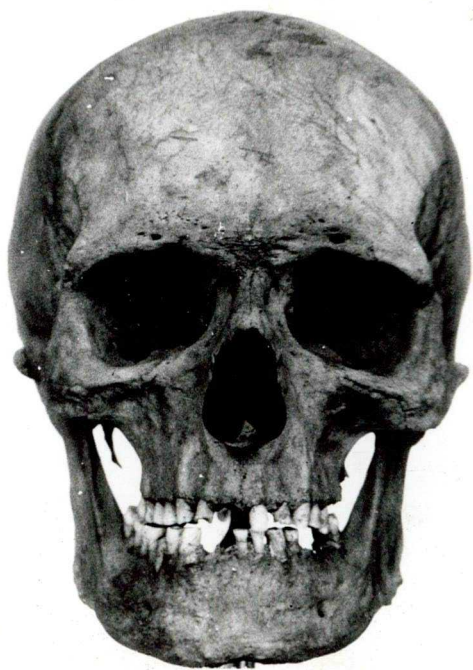
I. Tábla

Sírszám : 13
Felt. szám : 1682
Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI
Típus : ÉSZAKI

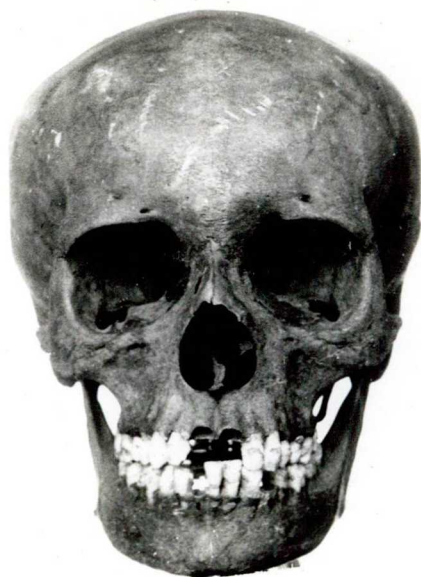
1/a Tabla

Sírszám : 316
Éelt. szám: 1869
Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI
Típus : ÉSZAKI

II. Tábla

Sírszám : 132

Felt. szám : 1754

Életkor : MAT.

Nem: NŐ

Típus: ALPI

II/a Tabla

Sírszám : 213

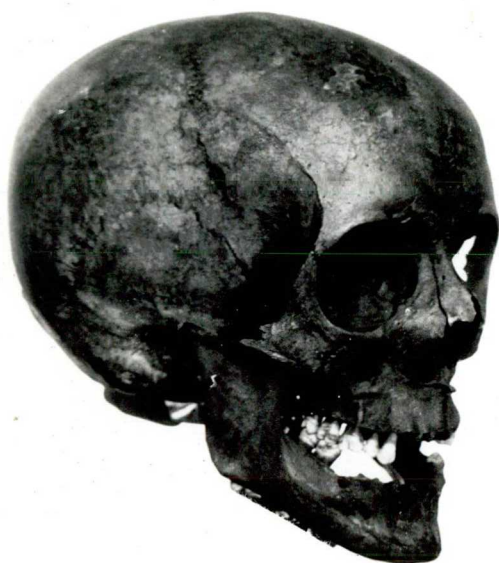
Éelt.szám : 1803

Életkor : MAT.

Nem : NŐ

Típus : ALPI

III. Tábla

Sírszám : 111

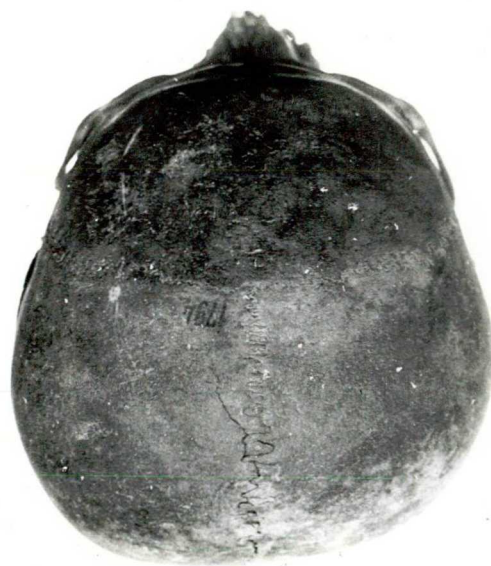
Nem: NŐ

Élt. szám : 1745

Típus: DINARI

Életkor : MAT.

III./a Tabla

Sírszám : 197

Felt.szám : 1794

Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI

Típus: DINARI

IV. Tabla

Sinszám : 5

Nem: NŐ

Felt.szám : 1679

Típus: DAMIRI

Életkor : AD.

V. Tábla

Sírszám : 58
Élt. szám : 1715
Életkor : SEN.

Nem : NŐ
Típus : CROMAGNOID-A

VI. Tábla

Sírszám : 80
Élt. szám : 1725
Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI
Típus : IRANI

VII. Tábla

Sírszám : 296

Nem: NŐ

Élt. szám : 1857

Típus: CROMAGNOID-B

Életkor : MAT.

VII/a Tabla

Sorszám : 318

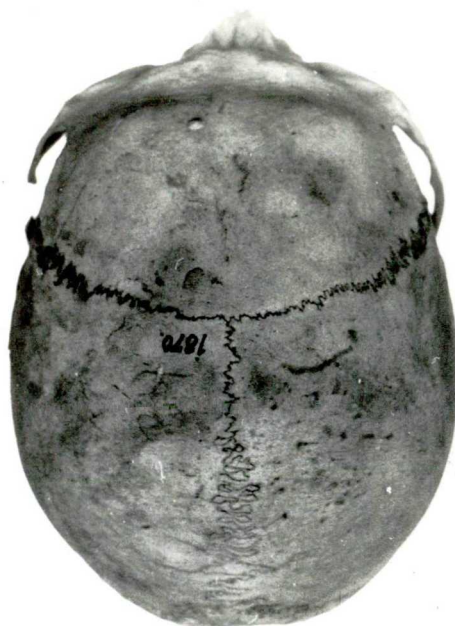
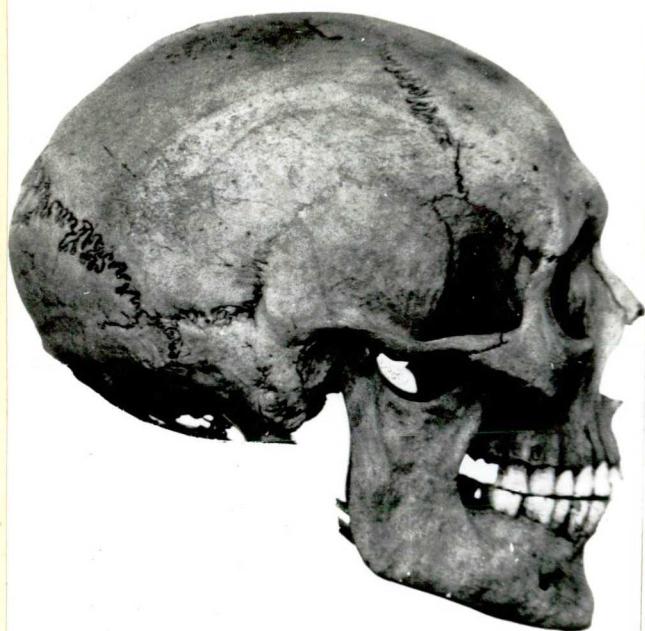
Felt.szám: 1871

Életkor : SEN.

Nem : NŐ

Típus : CROMAGNOID-B

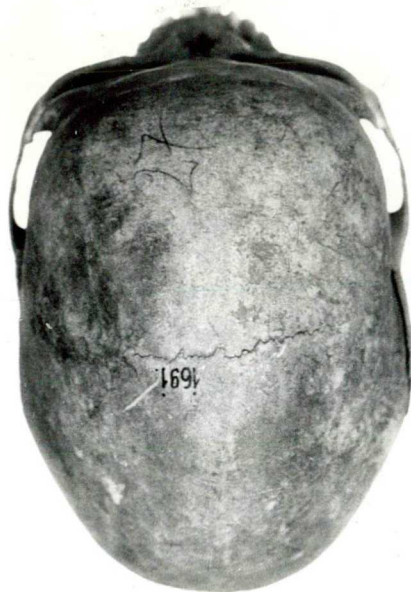
VIII. Tábla

Sírszám : 317
Felt. szám : 1870
Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI
Típus: BASKALI

IX. Tábla

Sírszám : 27
Élt.szám : 1691
Életkor : MAT.

Nem : FÉRFI
Sphenocephalia

Az ásatás színhelye 1929.

Móra az ásatásnál 1929.

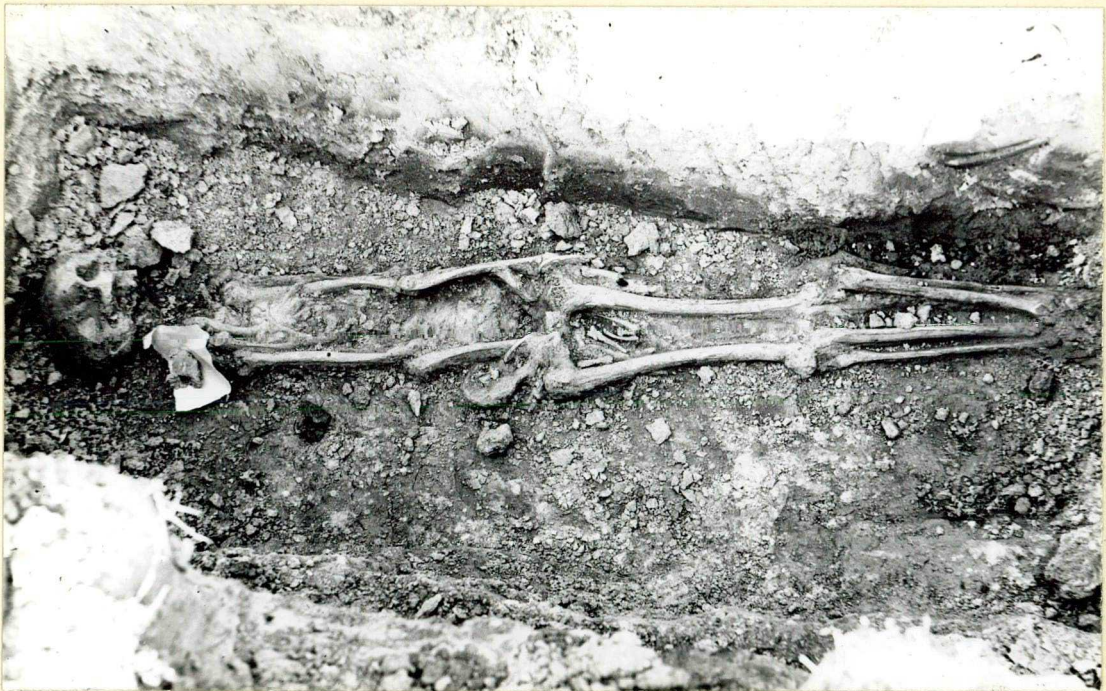
Az ásatas 1929.

Az ásatas 1929.

Kettős sír /168-169/

A 171. sír feltárva

A sirokban talált edény-mellékletek

A sirokban talált kés, nagy- és kis-szíjvéd mellékletek.

